

NŌUETELE VASTAVUS 2013

NB! Trükises toodud ja viidatud õigusaktide ning nõuete puhul on lähtutud 2013. aasta veebruari seisust.

Euroopa Liidu ja Eesti Vabariigi õigusaktide muutumisel võivad muutuda ka nõuded või õigusakte puudutavad viited.

Kehtivad õigusaktid leiab Riigi Teatajast www.riigiteataja.ee.

Koostajad ei vastuta õigusaktide muutumisest tingitud ja trükise põhjal tehtud otsuste eest.

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Trükises toodud [head põllumajandus- ja keskkonnatingimused on sinises kirjas](#),
[kohustuslikud majandamisnõuded rohelises kirjas](#),
õigusaktidest tulenev info nõuete juures tavakirjas ning
nõuete selgitused ja lisainfo kaldkirjas.

Koostanud: Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus

Toimetanud: A. Peepson, M. Mikk, M. Karjatse

Täname: M. Jõesalu, P. Kljutšivski, E. Liive, A. Raie, R. Rajasalu, K. Rannik, J.-R. Raukas, A. Salumets, E. Sooba, M. Viil, M. Vodi, A. Vuks, A. Tamman

Fotod: A. von Halen, J. Hansen, K. Kaisel, I. Lemetti, M. Mikk, I. Melts, K. Nurm, R. Leming, A. Peepson, Ü. Puusta, K. Rannik, E. Smith/Fotolia, A. Vetemaa, U. Visse, K. Õisma

Kujundanud: Hele Hanson-Penu / AS Ecoprint

Trükitud: AS Ecoprint

Esmatrükk 2009. Parandatud ja täiendatud trükk 2010, 2011, 2012, 2013.

Väljaandja: Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus koostöös Põllumajandusministeeriumiga

ISSN 2228-0707 (trükis)

ISSN 2228-1770 (võrguväljaanne)

Sisukord

Nõuetele vastavus	2
Väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõuded (VTK).....	4
Püsirohumaat säilitamine.....	5
Nõuetele vastavuse kontroll – üldpõhimõtted	6
Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused (HPK) 2013	8
Mulla kaitse erosiooni eest.....	8
Mulla orgaanilise aine säilitamine.....	8
Mulla struktuuri säilitamine.....	9
Minimaalne hooldustööde tase põllumajandusmaal.....	9
Veekogude kaitse reostuse ja äravoolu eest ning veekasutuse reguleerimine.....	12
Kohustuslikud majandamisnõuded (KM) 2013	13
Loodusliku linnustiku kaitse ja kitsendused kaitsealal, hoiualal ja püsielupaigas (linnudirektiiv KM 1 ja loodusdirektiiv KM 5).....	13
Põhjavee kaitse ohtlikest ainetest lähtuva reostuse eest (põhjaveedirektiiv KM 2).....	16
Reoveesete kasutamine (reoveesettedirektiiv KM 3).....	17
Nitraadireostuse vältimine nitraaditundlikul alal (nitraadidirektiiv KM 4).....	18
Loomade identifitseerimine ja registreerimine (loomade identifitseerimise ja registreerimise direktiiv; määrused KM 6–8).....	21
Taimekaitsevahendite kasutamine (taimekaitsevahendite turule viimise direktiiv KM 9).....	24
Hormoonide kasutamine loomakasvatuses (hormonaalse või türostaatilise toimega ainete ja beetaagonistide kasutamise keelamise direktiiv KM 10).....	26
Toidu- ja söödaohutus (toidu- ja söödaohutuse määrused KM 11).....	27
TSE (transmissiivsed spongiformsed entsefalopaatid; transmissiivsete spongiformsete entsefalopaatiate vältimine, kontrolli ja likvideerimise määrus KM 12).....	32
Loomahaigustest teatamine (loomataudide alased direktiivid KM 13–15).....	33
Loomade heaolu (põllumajandusloomade kaitse direktiivid KM 16–18).....	34
Nõuetele vastavuse küsimustik	40

Nõuetele vastavus

Nõuetele vastavuse (NV, ingl *cross compliance*, CC) süsteemi rakendamine on üks tähtsamaid Euroopa Liidu 2003. aasta ühise põllumajanduspoliitika reformi tulemusi, mis mõjutab põllumajandustootjate toetuste suurus. Nõuetele vastavuse praegused alused on kehtestatud EL Nõukogu määruse (EÜ) 73/2009 artiklites 4–6, lisades II ja III ning „Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse“ §-s 23–26.

Nõuetele vastavuse süsteemiga tagatakse põllumajandustoetuste maksmine täies mahus vaid neile põllumajandustootjatele, kes täidavad erinevatest seadustest tulenevaid nõudeid ning hoiavad põllumajandusmaad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes.

Nõuetele vastavus koosneb headest põllumajandus- ja keskkonnatingimustest (HPK, sh püsirohumaa säilitamine) ja kohustuslikest majandamisnõuetest (KM).

Nõuetele vastavuse süsteemi nõudeid peavad järgima taotlejad, kes taotlevad järgmisi toetusi:

- otsetoetused:
  - ühtne pindalatoetus (ÜPT),
  - piimasektori eritoetus.
- Eesti maaelu arengukava (MAK) 2007–2013 toetused:
  - ebasoodsamate piirkondade toetus (ESA),
  - põllumajanduslik keskkonnatoetus (PKT),
    - keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM),
    - mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAH),
    - ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL),
    - kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (Sangaste),
    - poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (PLK);
  - Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (NAT),
  - Natura 2000 toetus erametsamaale (NAM),
  - loomade karjatamise toetus (LKT).

Nõuded kehtivad põllumajandustootja kogu ettevõttes, põllumajandusliku tegevuse või põllumajandusliku majapidamise põllumajandusmaa suhtes, olenemata sellest, kas sellele maale toetusi taotletakse või mitte.

Nõuete rikkumisel vähendatakse taotleja kõikide eelnevalt loetletud toetuste summat.

Heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste (HPK) puhul on ELi õigusaktidega ette antud teemad (mulla erosioon, mulla orgaaniline aine, mulla struktuur, minimaalne hooldustööde tase ning veekaitse ja -majandus), millega seondult kehtestab iga riik ise konkreetsed kontrollitavad nõuded, pidades silmas oma riigi eripärsid, olukorda ja vajadusi. HPK nõuded ei tulene kõik otseselt kehtivatest õigusaktidest – need rakenduvad vaid toetuste taotlejatele. Nõuete täitmine ei tohiks olla lisategevus, kui järgitakse häid tavasid.

HPK nõuded on Eestis kehtinud otsetoetuste taotlejatele alates 2004. aastast ning osadele MAK 2007–2013 toetuste taotlejatele alates 2007. aastast. Vastavalt etteantud ajakavale ja teemadele on nõudeid 2009., 2010. ja 2012. aastal täiendatud ning muudetud.

HPK nõuded on kinnitatud põllumajandusministri 17. veebruari 2010. aasta määrusega nr 11 „Head põllumajandus- ja keskkonnanõuded, püsirohuma pindala säilitamise kohustuse täitmise täpsem kord, püsirohuma pindala säilitamise kohustuse üleandmise alused ja kord ning püsirohuma säilitamiseks vajalike abinõude rakendamise täpsem kord“.

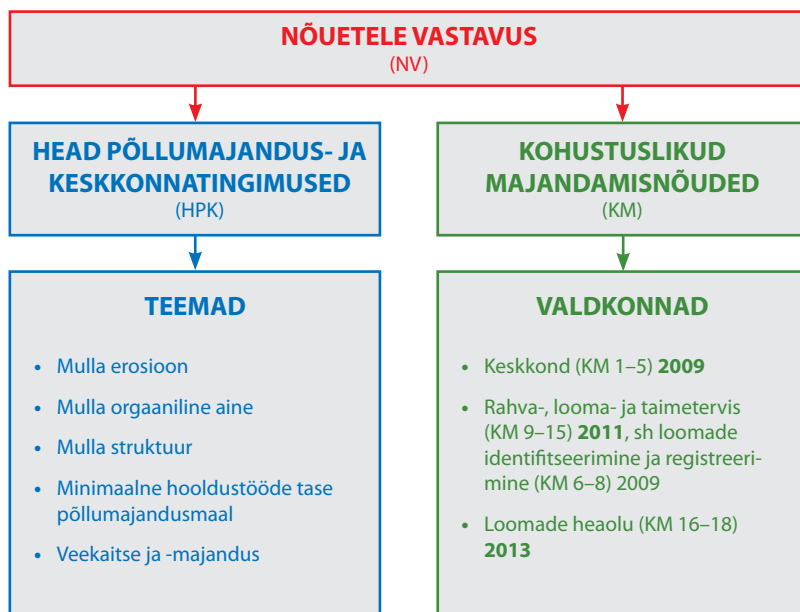
Kohustuslikud majandamisnõuded (KM) põhinevad ELi direktiividel ja määrustel ning jagunevad kolme valdkonda:

- keskkond (rakendus 2009);
- rahva-, looma- ja taimetervis (rakendus 2011), sh loomade registreerimine ja identifitseerimine (rakendus 2009);
- loomade heaolu (rakendus 2013).

Direktiivi nõuded rakendab iga liikmesriik oma õigusaktidega. Eestis näiteks on keskkonnanõuded sätestatud looduskaitseaduses ja veeseaduses ning nende alamaktides. Neid nõudeid on tavapärase järelevalve käigus kontrollitud ka varem, kuid nüüd toimub see lisaks ka nõuetele vastavuse süsteemi raames.

Selliseid nõudeid, mida kehtivates õigusaktides pole, kohustuslike majandamisnõuete rakendamisega ei kaasne.

2013. aastal jätkub **heade põllumajandus- ja keskkonnanõuete** ning kõigi kohustuslike majandamisnõuete valdkondade kontroll: **keskkond, loomade registreerimine ja identifitseerimine, rahva-, looma- ja taimetervis ning loomade heaolu.**

Nõuetele vastavuse ülesehitus ja rakendumine Eestis.

Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) taotlejad peavad 2009. aastast kogu majandusüksuses lisaks nõuetele vastavuse nõuetele täitma väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise miinimumnõuded (VTK).

Väetiste ja taimekaitsevahendite miinimumnõuded

VTKd on oma olemuselt täiendavad nõuetele vastavuse nõuded, mida peavad nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 51 kohaselt kogu majandusüksuses alates 2009. aastast täitma kõik PKT taotlejad. Seega kohaldatakse nõudeid:

- keskkonnasõbraliku majandamise,
- mahepõllumajandusliku tootmise,
- poolloodusliku koosluse hooldamise,
- kohalikku sorti taimede kasvatamise,
- ohustatud tõugu looma pidamise toetuse puhul.

Kui PKT taotleja taotleb lisaks teisi Eesti maaelu arengukava 2. telje toetusi, vähendatakse VTK nõuete rikkumisel ka neid toetusi. VTKd on kehtestatud põllumajandusministri 8. märtsi 2010. aasta määrusega nr 19 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013“ lisa 1 ning on leitavad Põllumajandusministeeriumi kodulehelt <http://www.agri.ee/nouetele-vastavus>, PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/oluline-info/vaade/nouetele_vastavus/nouetele_vastavus/ ja PIKK portaalis <http://www.pikk.ee/valdkonnad/nouetele-vastavus>.

Püsirohuma sailitamine

Püsirohuma on maa, mida kasutatakse rohu või muude rohttaimede looduslikuks kasvatamiseks (isekülvil teel) või harimiseks (külvamise teel), ning mis ei ole põllumajandusettevõtte külvikorraga hõlmatud viie aasta jooksul või kauem. Ühe kultuuriga külvatud rohumaad (nt puhast liblikõielist – ristik või lutsern) ei loeta püsirohumaaks, kuna see peab sisaldama vähemalt kahte kultuuri.

Püsirohuma sailitamise kohustus tuleneb nõukogu määrusest (EÜ) nr 73/2009 ja on kehtestatud põllumajandusministri 2010. aasta 17. veebruari määrusega nr 11 „Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused, püsirohuma sailitamise kohustuse täitmise täpsem kord, püsirohuma sailitamise kohustuse ülevõtte alused ja kord ning püsirohuma sailitamiseks vajalike abinõude rakendamise täpsem kord“.

Püsirohuma sailitamise kohustuse eesmärk on vältida rohuma suuremahulist muutmist põllumaaks. Püsirohuma sailitamise kohustuse täitmist jälgitakse riigi tasandil. Kogu Eesti kohta ei tohi taotlusalune püsirohuma sailitamine ja kogu põllumajandusmaa sailitamine suhtarv väheneda enam kui 10%.

Püsirohuma uuendamine on lubatud heintaimede seguga ilma vahekultuurita. Uuendamine tähendab nii pealtparandust (rohukamarat ümber ei künta) kui ka uskülvi (vana rohukamar küntakse sisse ja samale põllule külvatakse uuesti heintaimed).

Kui sailitamisele kuuluva püsirohuma asemele külvatakse vahekultuur või rajatakse mustkesa, katkestab see püsirohuma olemasolu. Vahekultuuriks loetakse kõik teravilja-, kaunvilja-, köögivilja-, õli-, kiu- ja rühvelkultuurid või ühest kultuurist koosnevad heintaimed.

Püsirohuma sailitamise kohustuse täitmist jälgib PRIA, selgitades pindalatoetuste menetlemisel iga aasta lõpus välja, missugune on kogu Eesti taotlustel esitatud püsirohuma sailitamine kogu põllumajandusmaasse.

- Kui selgub, et Eesti on säilitanud (või suurendanud) 2005. aastal pindalatoetuste taotlustel esitatud püsirohuma sailitamine kogu põllumajandusmaasse, siis on püsirohuma sailitamine nõue Eesti jaoks täidetud.
- Kui selgub, et kogu Eesti taotlustel esitatud püsirohuma sailitamine kogu põllumajandusmaasse on konkreetsel aastal võrreldes 2005. aastaga vähenenud üle 5%, teavitab PRIA sellest taotlejaid aasta lõpuks. Taotlejatel, kes siiski soovivad oma püsirohuma sailitamine vähendada, tuleb sel juhul esitada taotlus püsirohuma sailitamine vähendamiseks või kasutusotstarbe muutmiseks.
- Kui selgub, et kogu Eesti taotlustel esitatud püsirohuma sailitamine kogu põllumajandusmaasse on võrreldes 2005. aastaga vähenenud üle 10%, tuleb põllumajandustootjal püsirohuma sailitamine PRIA poolt määratud ulatuses uuesti rajada. Tagasirajamise aluseks võetakse kuni 24 kuud tagasi põllumajandustootjal olnud püsirohuma sailitamine pindala.

Detailsed nõuded on toodud ülalmainitud määruses.

Nõuetele vastavuse kontroll – üldpõhimõtted

Nõuetele vastavuse süsteemi raames kontrollitakse kohapeal vähemalt 1% otsetoetuste ja 1% MAK 2007–2013 perioodi taotlejaid. Kontrollide viivad läbi **PRIA** (head põllumajandus- ja keskkonnatingimused, osa KM loomade identifitseerimise ja registreerimise nõudeid), **Keskkonnainspeksioon** (KKI; KM keskkonnanõuded, osa VTK nõudeid, HPK nõuded 13 ja 14), **Veterinaar- ja Toiduamet** (VTA; KM loomade identifitseerimine ja registreerimine, rahva- ja loomatervis, loomade heaolu) ja **Põllumajandusamet** (PMA; taimetervis, osa VTK nõudeid).

Järelevalveasutused jätkavad oma tavapäraseid kontrole ka nõuetele vastavuse süsteemist eraldi. Kui nõuetele vastavuse rikkumine on tuvastatud muude kontrollimiste (väljaspool nõuetele vastavuse süsteemi kontrollivalimit) käigus, lähevad ka need rikkumised toetuste määramisel ja maksimisel arvesse.

Kõiki nõuete rikkumisi hindavad kontrolliasutused ühtse meetodika järgi hindamismaatriksitega. Hindamisel lähtutakse kolmest kriteeriumist:

- **tõsidus,**
- **ulatus,**
- **püsivus.**

Nõuetele mittevastavuse *tõsidus* sõltub eelkõige nõuetele mittevastavuse tagajärgede olulisusest, võttes arvesse asjaomase nõude või standardi eesmärke.

Nõuetele mittevastavuse *ulatuse* määramisel võetakse arvesse eelkõige seda, kas nõuetele mittevastavusel on kaugemale ulatuv mõju või piirduv see põllumajandusettevõtte endaga.

Nõuetele mittevastavuse *püsivus* sõltub eelkõige selle mõju ajalisest ulatusest või nende mõjude mõistlike vahenditega lõpetamise võimalusest.

Samuti võetakse arvesse rikkumise korduvust.

Nende kriteeriumite alusel koostatakse iga nõude hindamiseks maatriks, mille järgi antakse rikkumisele kriteeriumite kaupa hinne 4-punkti skaalal, kusjuures madalaim hinne on 1 ja kõrgeim on 4:

- hinde 1 puhul on tegemist väga väikese rikkumisega,
- hinde 2 puhul on tegemist väikese tähtsusega rikkumisega,
- hinde 3 puhul on nõude rikkumisel oluline tähtsus,
- hinde 4 puhul on nõude rikkumisel väga suur tähtsus.

Rikkumise koondhinde saamiseks liidetakse tõsiduse, ulatuse ja püsivuse punktid kokku. Koondhinde alusel leitakse iga konkreetse nõude rikkumise sanktsioon ehk toetuste vähendamise protsent. Koondhindele vastav vähendamine on järgmine:

- **koondhinne 3–5 ⇒ 1%,**
- **koondhinne 6–10 ⇒ 3%,**
- **koondhinne 11–12 ⇒ 5%.**

Sellist hindamissüsteemi kasutatakse võrdse kohtlemise tagamiseks, sest on selge, et ühekordne väikese ulatusega rikkumine ei ole võrreldav näiteks püsivast raskest rikkumisest tingitud põhjavee reostamisega.

Valdkonna (HPK, keskkond, rahva-, looma- ja taimetervis, loomade heaolu) siseselt lähevad arvesse selle nõude rikkumisega seonduvad punktid, mille koondhinne on kõige kõrgem. Kui rikkumised on tuvastatud erinevates valdkondades, siis vähendusprotsendid liidetakse, **maksimaalseks vähendamiseks esmasel rikkumisel on 5% (v.a tahtliku rikkumise korral).**

Rikkumise **korduvuse** puhul on vähendamine **3–15%**. Korduvust arvestatakse toetusliigi lõikes, ehk siis ainult nende toetusliikide korral, mida taotleti mõlemal rikkumise tuvastamise aastal. Korduvaks rikkumiseks loetakse sama nõude või standardi rikkumist, mis on avastatud rohkem kui üks kord üksteisele järgneva kolme kalendriaasta vältel, mil toetusliiki on taotletud.

Korduvuse puhul korrutatakse esimesel korduvuse tekkimise aastal nõude rikkumise % 3-ga. Teisel jne korduvuse aastal (korduv korduvus) korrutatakse eelmise aasta vähenduse % 3-ga. Kui vähendusprotsent on jõudnud 15%-ni, teavitab PRIA põllumajandustootjat, et järgneval aastal nõude või standardi veelkordsel rikkumisel käsitletakse rikkumist tahtlikuna ning vähendusprotsent on **15–100%**.

Äärmusliku rikkumise või korduvate tahtlike rikkumiste puhul võidakse toetustaotlus täismahus rahuldamata jätta ka järgmisel kalendriaastal.

Inspektoril on olukorda arvestades ja raskendavatest või pehmendavatest asjaoludest lähtuvalt õigus rikkumist hinnata maatriksist erinevalt.

Ebaoluliste ja lihtsasti eemaldatavate rikkumiste korral on õigus jätta rikkumine arvestamata, samuti võidakse määrata taotlejale tähtaeg puuduse kõrvaldamiseks ja teha tähtaja möödumisel järelkontroll. Kui sellisel juhul on järelkontrolli ajaks puudus kõrvaldatud, ei loeta nõuet rikutuks ning toetuste vähendamist ei toimu.

Kui nõudeid ei ole taotlejast mitteleenevatel põhjustel võimalik täita (nt vihmade suve tõttu on raskendatud niitmine), tuleb sellest kindlasti PRIAt teavitada.

Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused (HPK) 2013

Alljärgnevalt on toodud teemade kaupa HPK nõuded ja lühikesed selgitused ning viited lisainfo leidmiseks.

Mulla kaitse erosiooni eest

- **HPK NÕUE 1:** Haanja, Otepää, Valgjärve, Vastseliina ja Misso vallas asuvast põllumajandusmaast, mida taotlejal on õigus kasutada, peab vähemalt 30% olema talvise taimkatte all. Talviseks taimkatteks loetakse 1. novembrist kuni 31. märtsini põllumajandusmaal olevad põllumajanduskultuurid ja kõrretüü.
- **HPK NÕUE 2:** Üle 10% kaldega aladel tuleb erosiooni takistamiseks põllumajandusmaa harimisel kasutada sobivaid agrotehnilisi võtteid. Sobivateks agrotehnilisteks võtteks on mulla harimine risti kallakuga, püsirohumaat rajamine, heintaimede kasvamine, orgaaniliste väetiste kasutamine koos kõlas veeseaduse §-ga 26¹, minimeeritud mullaharimine, kaitseribade rajamine kün-gaste nõlvadele või veekogude kallastele või muu mullaerosiooni takistav tegevus.

Üle 10% kaldega alade määramiseks kasutab PRIA Maa-ameti poolt koostatud üle 10% kaldega alade kaarti. Infot, kas teie kasutataval maal on üle 10% kaldega alasid, leiab PRIA põllumassiivide veebikaardilt https://kls.pria.ee/pria_avalik_k kaart.

Mulla orgaanilise aine säilitamine

- **HPK NÕUE 3:** Põllumajandusmaal kulu, heina ja põhku põletada ei ole lubatud.

Kui taotleja ise pole kulu, heina või põhku põletanud, vaid seda on teinud keegi teine, tuleb sellest kindlasti PRIAt teavitada ja teha avaldus politseisse.

- **HPK NÕUE 4:** Taotleja koostab või vajadusel uuendab hiljemalt taotluse esitamise aasta 15. juuniks põllumajandusmaa kohta viljavaheldus- või külvikorraplaani, mis peab olema kohapeal kontrollimiseks kättesaadav 5 aastat pärast selle koostamist. Plaanis peavad sisalduma vähemalt viljavahelduse või külvikorra näidisplaani andmed.

HPK NÕUE 4 erisus: Viljavaheldus- või külvikorraplaani ei pea koostama püsirohumaat, püskikultuuride, maasika ning ravim- ja maitsetaimede kasvatamiseks kasutatava põllumajandusmaa kohta ning väiksema kui 0,3 ha suuruse põllu kohta.

Plaan koostatakse ettevõtte kogu põllumajandusmaa kohta. Plaan võib olla ka elektrooniline ja muus vormis. Ouline on, et näidisplaanis olevad andmed oleksid kajastatud. Näidisplaani leiab PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/oluline-info/vaade/nouetele_vastavus/nouetele_vastavus/.

Mulla struktuuri säilitamine

- **HPK NÕUE 5:** Põllumajandusmaal tehtavate tööde tegemisel lähtutakse mulla harimiskindlusest. Põldu võib harida ajal, millal kasutatav tehnika ei jäta põllule harimissügavusest sügavamaid jälgi. Põllumajandusmaal ei tohi esineda sügavamaid roopaid kui 30 cm.

Kui taotleja ise pole roopaid tekitanud, vaid seda on tema maadel teinud keegi teine (nt metsa- või elektritööde käigus), tuleb sellest kindlasti PRIAt teavitada.

Minimaalne hooldustööde tase põllumajandusmaal

- **HPK NÕUE 6:** Enne taotluse esitamise aastat rajatud rohumaad on vähemalt üks kord enne 31. juulit niidetud või on seal karjatatud loomi. 31. juuliks on niide koristatud või hekseldatud. Karjamaana kasutatava rohumaad hooldamine tagatakse asjakohase loomkoormusega karjatades, kuid ebapiisava tulemuse korral niidetakse rohumaad üle. Nimetatud toimingute tegemist peab kogu taotlusel märgitud maa-alal olema võimalik visuaalselt tuvastada.

Kohapeal kontrollitakse, kas rohumaad on niidetud või karjatatud ja kas niidetud hein on põllult ära veetud, hekseldatud, pressitud rullidesse või pandud kuhjadesse.

Karjamaana kasutatava rohumaad puhul on oluline karjatamisega saavutada rohumaad hooldatus ja kui karjatamise kaudu seda ei saavutata, tuleb rohumaad üle niita.

HPK NÕUE 6 erisus 1: Nõudeid ei kohaldata heinaseemne ja heintaimede energiakultuurina kasvatamise korral ning kuni kaheaastase haljasväetisena kasutatava rohumaal puhul sissekõnni aastal.

HPK NÕUE 6 erisus 2: MAK 2007–2013 raames keskkonnasõbraliku majandamise toetuse saamiseks peab nõuetekohase avalikult kasutatava teega piirneva ettevõtte toetusõigusliku maa ääres oleval põllumajandustootuste ja põllumassiivide registrisse kantud kuni 5 meetri laiuse mitmeaastase kõrreliste heintaimede ja teiste rohtsete õistaimede segust koosneva mitmeliigilise taimestikuga rohumaal ribal, mille kohta taotletakse ka keskkonnasõbraliku majandamise toetust, nõue 6 olema täidetud 20. augustiks.

Kui kirjeldatud rohumaal ribale taotletakse keskkonnasõbraliku majandamise (KSM) toetust, siis ka teiste samale maale (rohumaal ribale) taotletud toetuste puhul kehtib antud maale ühtne niitmise tähtaeg 20. august.

HPK NÕUE 6 erisus 3: MAK 2007–2013 raames poolloodusliku koosluse hooldamise toetuse taotlemise korral on rohumaal, mille kohta toetust taotletakse, niitmise ja niite koristamise või loomade karjatamise tähtpäev 1. oktoober või kaitse-eeskirjas, kaitsekorralduskavas või liigi kaitse ja ohjamise tegevuskavas sätestatud tähtpäev. Karjamaana kasutataval rohumaal karjatatakse loomi järgmise loomkoormusega:

- 1) puisniidul niitmise järgse karjatamise korral kuni 0,5 loomühikut hektari kohta (lü/ha);
- 2) lamminiidul, loopealsel, sooniidul ja kadastikul karjatamise korral 0,2–1,0 lü/ha;
- 3) aruniidul karjatamise korral 0,2–1,2 lü/ha;
- 4) rannaniidul karjatamise korral 0,4–1,3 lü/ha;
- 5) puiskarjamaal karjatamise korral 0,3–1,0 lü/ha;
- 6) nõmmel karjatamise korral 0,2–0,8 lü/ha.

Loomühikulist arvestust peetakse järgmiselt:

1) üle 24 kuu vanune veis, sh ammlehm	1 lü;
2) 6–24 kuu vanune veis	0,6 lü;
3) kuni 6 kuu vanune veis	0,2 lü;
4) üle 6 kuu vanune hobune või mära koos varsaga	1 lü;
5) üle 12 kuu vanune kits või lammas, kits või utt kuni 6 kuu vanuste talledega	0,15 lü;
6) 6–12 kuu vanune kits või lammas	0,05 lü.

HPK NÕUE 6 erisus 4: Juhul kui sätestatud nõude täitmise korral niidet 31. juuliks ei koristata, on hekseldamine lubatud alates 1. juulist.

Kui niidet ei plaanita koristada, siis võib selle hekseldada, kuid mitte enne 1. juulit. Vt ka nõue 8.

- **HPK NÕUE 7: “Looduskaitseeaduse” §-de 10 ja 11 alusel kaitse alla võetud loodusobjektile ja looduslikul rohumaal peab niitmise ja/või karjatamise nõue olema täidetud 20. augustiks.**

Looduslikuks rohumaaks (PRIAs registreeritud loodusliku rohumaana - LR) loetakse loodusliku taimestikuga ala nagu aruniit, rannaniit, looniit, lamminiit, sooniit, puiskarjamaa, kus on pikaajaliselt (vähemalt üle 10 aasta) olnud püsiv rohukamar.

- **HPK NÕUE 8: “Looduskaitseeaduse” §-de 10 ja 11 alusel kaitse alla võetud loodusobjektile asuval rohumaal on juhul, kui niidet ei koristata, hekseldamine lubatud alates 20. juulist.**

Kaitse alla võetud loodusobjektile asuval rohumaal on juhul, kui niidet ei koristata, hekseldamine lubatud alates 20. juulist. Hekseldamise hilisem kuupäev neil aladel on kehtestatud looduskaitsealustel eesmärkidel.

- **HPK NÕUE 9:** Põllumajandusmaal kasvatatakse põllumajanduskultuuri, mis on külvatud, maha pandud või istutatud 15. juuniks, kasutades kohalikele normidele vastavaid agrotehnilisi võtteid ja vältides seejuures umbrohu levikut, või hoitakse põllumajandusmaad alates 15. juunist mustkesas. Puuvilja- ja marjakultuuride aia võraalused ja reavahed on hooldatud ning vähemalt üks kord aastas enne 31. juulit niidetud või on seal karjatatud loomi.

Kohalikele normidele vastavad agrotehnilised võtted tähendavad eelkõige normaalset külvinormi vastavalt põllukultuurile, mis loob aluse, et põld ei umbrohtuks. Põllukultuuri kasvatamise korral loetakse põld umbrohtunuks, kui umbrohtumuse määr ületab 30%.

Mustkesa peab pidama mehaaniliste võtetega, st ei aktsepteerita keemilist umbrohutõrjet. Umbrohtude kõrgus mustkesal võib erandkorras olla kuni 20 cm (seoses vihmase suvega).

- **HPK NÕUE 10:** Põllumajandusmaal rakendatakse „Maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse“ 6. peatükis sätestatud tuulekaera tõrjeabinõusid. Kui põllumajandusmaal esineb tuulekaera, esitab taotleja Põllumajandusametile viivitamata, kuid hiljemalt 31. juuliks, põllumajandusministri 27. detsembri 2004. a määruse nr 196 „Tuulekaera tõrjeabinõud“ lisa 1 toodud vormi kohase teatise tuulekaera esinemise kohta.

Tuulekaera leviku korral taotleja kasutuses oleval põllumajandusmaal peab olema edastatud PMA-le vastavasisuline teatis. Teavitada tuleb kõikidest põldudest, kus tuulekaer on levinud. Lisaks tuleb arvestada paljude muude nõuetega (toodud „Maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse“ 6. peatükis, sh tuulekaera tõrjekava koostamine). Tuulekaera teatise vormi ja täiendava info leiab PMA kodulehelt <http://www.pma.agri.ee/index.php?id=104&sub=331> või PMA maakondlikust keskest.

- **HPK NÕUE 11: Põllumajandusmaal asuvat "Looduskaitseaduse" § 4 lõikes 1 sätestatud kaitstavat looduse üksikobjekti ja „Muinsuskaitseaduse“ § 3 lõikes 2 sätestatud kinnismälestist ei tohi rikkuda ega hävitada.**

Looduse üksikobjektid ja kinnismälestised on kaardistatud ning leitavad Maa-ameti kaardirakendusest <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>. Nende objektide kaardikihid on lisatud ka PRIA põllumassiivide veebikaardile https://kls.pria.ee/pria_avalik_k kaart, kust saab vajadusel kontrollida oma põllumassiividel asuvaid objekte. Maastikuelemendid, mis asuvad põllumajandusmaal ja on seotud heade põllumajandus- ja keskkonnaningimustega, loetakse põllumajandusliku maatüki kogupindala hulka.

Kui taotlejast sõltumatutel asjaoludel on toimunud maastikuelemendi rikkumine või hävitamine, siis tuleb sellest kohe PRIAt teavitada.

- **HPK NÕUE 12: Põllumajandusmaa, mille kohta toetust ei taotle, on hooldatud, kasutades selliseid agrotehnilisi võtteid, mis välistavad ebasoovitava taimestiku ulatusliku leviku ning võimaldavad seda maad kasutusele võtta põllumajandusliku tegevusega tegelemiseks ilma lisakuludeta järgmisel kasvuperioodil ning nimetatud maal täidetakse ka nõudeid 10 ja 11.**

Nõue kehtib põllumajandusmaa kohta, millele toetust ei taotle, kuid mis tuleb samuti taotlusele kirja panna. Ebasoovitavate taimede (nt takjas, ohakas, puju, putked, puittaimed) ulatuslik levik võib soodustada maa põllumajanduslikust kasutusest väljalangemist. Kui maa, millele toetust ei taotle, on rohumaa, siis tuleb seda niita, karjata või hekseldada, kuid ei nõuta, et seda peab tegema igal aastal. Oluline on, et oleks välistatud ebasoovitavate taimede ulatuslik levik.

Veekogude kaitse reostuse ja äravoolu eest ning veekasutuse reguleerimine

- **HPK NÕUE 13: Taotlejal, kes kasutab põllumajandusmaa niisutamiseks põhjavest rohkem kui 5 m³ või pinnavest rohkem kui 30 m³ ööpäevas, peab olema „Veeseaduse“ §-s 8 sätestatud vee erikasutusluba.**

Vee erikasutusloaga seonduv on kehtestatud keskkonnaministri 26. märtsi 2002. a määrusega nr 18 „Vee erikasutusloa ja ajutise vee erikasutusloa andmise, muutmise ja kehtetuks tunnistamise kord, loa taotlemiseks vajalike materjalide loetelu ja loa vormid“.

Vee erikasutuslube väljastab Keskkonnaamet (vt lähemalt <http://www.keskkonnaamet.ee/teenused/vesi-2/>) ja nõude täitmist kontrollib Keskkonnainspeksioon.

- **HPK NÕUE 14: Vooluveekogu äärde tuleb jätta puhverriba, kus on keelatud kasutada väetist. Puhverriba laius tavalisest veepiirist mõõdetuna on vähemalt:**
  - 1) 1 meeter – alla 10 km² valgalaga maaparandussüsteemi eesvoolul;
  - 2) 10 meetrit – jõe, oja, peakraavi ja kanali puhul ning üle 10 km² valgalaga maaparandussüsteemi eesvoolul.

Hea põllumajandus- ja keskkonnaningimusena lisandus see nõue 2012. aastast, kuid sisuliselt on see üks osa veeseaduse §-s 29 sätestatud keelatud tegevustest veekogude äärses veekaitsevööndis ning kehtinud ka seni. Väetiseks loetakse ka kõik orgaanilised väetised, sh sõnnik. Maaparandussüsteemi eesvool on liigvee ärajuhtimiseks või vee juurdevooluks rajatud veejuhe või loodusliku veekogu reguleeritud lõik, millest sõltub reguleeriva võrgu nõuetekohane toimimine (Maaparandusseaduse § 3 lõige 7). Tavaline veepiir on Maa-ameti põhikaardil märgitud veekogu piir.

Kõik ülaltoodud vooluveekogud on Eestis kaardistatud ja toetuste taotlejatele kättesaadavad Maa-ameti kaardirakendusest <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS> ja Keskkonnaregistrist <http://register.keskkonnainfo.ee>.

Kohustuslikud majandamisnõuded (KM) 2013

Alljärgnevalt on toodud kohustuslikud majandamisnõuded, mis kehtivad 2013. aastal. Keskkonna ning loomade identifitseerimise ja registreerimise valdkonna nõudeid hakati nõuetele vastavuse raames kontrollima 2009. aastal. 2011. aastal lisandusid rahva-, looma- ja taimetervise nõuded. 2013. aastast kontrollitakse nõuetele vastavuse raames ka loomade heaolu nõudeid.

Nõuded põhinevad ELi direktiividel ja määrustel (linnudirektiiv KM 1 ja loodusdirektiiv KM 5; põhjaveedirektiiv KM 2; reoveesettedirektiiv KM 3; nitraadidirektiiv KM 4; loomade identifitseerimise ja registreerimise direktiiv ning määrused KM 6–8; taimekaitsevahendite turule viimise direktiiv KM 9; hormoonide kasutamise keelamise direktiiv KM 10; toidu- ja söödaohutuse määrused KM 11; TSE vältimise, kontrolli ja likvideerimise määrus KM 12; loomataudide alased direktiivid KM 13–15; põllumajandusloomade kaitse direktiivid KM 16–18) ja on sätestatud olemasolevates õigusaktides.

Kohustuslike majandamisnõuete puhul on iga nõude juures toodud lisainformatsiooni saamiseks viide õigusaktile, kust nõue pärineb. Kehtivad õigusaktid on kättesaadavad Riigi Teatajas, www.riigiteataja.ee ja Euroopa Liidu Teatajas <http://eur-lex.europa.eu/et/index.htm>.

Loodusliku linnustiku kaitse ja kitsendused kaitsealal, hoiualal ja püsielupaigas (linnudirektiiv KM 1 ja loodusdirektiiv KM 5)

Järgnevad kuus nõuet on rakendatud linnu- ja loodusdirektiivide alusel ning sätestatud looduskaitsealades ja selle alamaktides.

Nende nõuete puhul on oluline teada, kas teie valduses olev maa asub kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas või missugused on muud looduskaitsealised piirangud. Samuti on oluline teada, missuguses vööndis maa asub, sest

Kaitseala on inimtegevusest puutumatusena hoitav või erinõuete kohaselt kasutatav ala, kus säilitatakse, kaitstakse, taastatakse, uuritakse või tutvustatakse loodust. Kaitsealad on:

- rahvuspargid;
- looduskaitsealad;
- maastikukaitsealad.

Hoiuala on elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, mille säilimise tagamiseks hinnatakse kavandatavate tegevuste mõju ja keelatakse ala soodsat seisundit kahjustavad tegevused.

Püsielupaik on väljaspool kaitseala või selle piiranguvööndis asuv piiritletud ja erinõuete kohaselt kasutatav:

- kaitsealuse looma sigimisala või muu perioodilise koondumise paik;
- kaitsealuse taimede või seene looduslik kasvukoht;
- lõhe või jõesilma kudemispaik;
- pruunkaru talvitumispaik;
- jõevähi looduslik elupaik;
- mägra rohkem kui kümne suudmega urulinnak.

erinevates vööndites on nõuded erinevad. Selle kohta leiab infot Maa-ameti kaardirakenduse abil <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis> või Keskkonnaametist. Kaitseala puhul peab tutvuma ka konkreetse kaitseala kaitse-eeskirjaga (kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega), püsielupaiga puhul püsielupaiga kaitse-eeskirjaga (kehtestatakse keskkonnaministri määrusega). Kui kaitse-eeskiri puudub, siis tuleb lähtuda looduskaitseaduse nõuetest.

- **KM 1 ja 5 NÕUE 1: Keelatud on looduslikult esinevate lindude:**
  - 1) pesade ja munade tahtlik hävitamine ja kahjustamine või pesade kõrvaldamine;
  - 2) tahtlik häirimine, eriti pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal.

(Looduskaitseadus § 55 lg 6¹)

Nõue kehtib üle Eesti, ka väljaspool kaitseala, hoiuala või püsielupaika.

- **KM 1 ja 5 NÕUE 2: Kui põllumajandustootja valduses olev maa asub kaitseala või püsielupaiga sihtkaitsevööndis, siis on tal (juhul kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti) keelatud:**
  - 1) majandustegevus (väetamine, taimekaitsevahendite kasutamine, rohumaade uuendamine poollooduslikel kooslustel, metsa istutamine, maaparandussüsteemi rajamine);
  - 2) loodusvarade (maavara, maavaravaru, loodusliku kivimi, setendi, vedeliku ja gaasi, mis ei ole maavaravaruna arvele võetud, kaitsealuste liikide isendite) kasutamine, pinnase teisaldamine ning vee ja jää võtmine pinnaveekogust rohkem kui 30 m³/ööpäevas.

(Looduskaitseadus § 30 lg 2 ja 4; kaitsealade kaitse-eeskirjad Vabariigi Valitsuse määrustes; püsielupaiga kaitse-eeskirjad keskkonnaministri määrustes)

Alati tuleb jälgida konkreetse kaitseala kaitse-eeskirja nõudeid, sest vastavalt konkreetse ala kaitse-eeskirjale võivad ülaltoodud tegevused, nt majandustegevus, olla lubatud. Kui kaitse-eeskiri puudub, siis tuleb lähtuda looduskaitseaduse nõuetest.

- **KM 1 ja 5 NÕUE 3:** Kui põllumajandustootja valduses olev maa asub kaitseala või püsielupaiga piiranguvööndis, siis on tal (juhul kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti) keelatud:
  - 1) uute maaparandussüsteemide rajamine;
  - 2) veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmise;
  - 3) puhtpuistute kujundamine, energiapuistu rajamine;
  - 4) biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine.

(Looduskaitseeadus § 31 lg 2; kaitsealade kaitse-eeskirjad Vabariigi Valitsuse määrustes; püsielupaiga kaitse-eeskirjad keskkonnaministri määrustes)

Sarnaselt eelmise nõudega tuleb jälgida konkreetse kaitseala kaitse-eeskirja nõudeid.

Biotsiid – toimeaine või üht või mitut toimeainet sisaldav valmistis, mis on ette nähtud kahjulike organismide hävitamiseks või nende arvukuse kontrolli all hoidmiseks, kahjulike organismide tõrjeks või nende kahjustava toime ärahoidmiseks.

Eestis toimub biotsiidide registreerimine ja lubade väljastamine vastavalt Biotsiidiseadusele.

Puhtpuistu – puistu, milles on üks puuliik.

Kõlvik – ühetaolise majandusliku sihtotstarbe ja/või loodusliku seisundiga katastriüksuse osa, mida ei piiritleta piirimärkidega.

- **KM 1 ja 5 NÕUE 4:** Kui põllumajandustootja valduses olev maa asub hoiualal, siis peab tal olema hoiuala valitseja nõusolek:
  - 1) tee rajamiseks;
  - 2) loodusliku kivimi või pinnase teisaldamiseks;
  - 3) maaparandussüsteemi rajamiseks ja rekonstrueerimiseks;
  - 4) veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmiseks;
  - 5) biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamiseks;
  - 6) loodusliku ja poolloodusliku rohumaa ja poldri kultiveerimiseks või väetamiseks;
  - 7) puisniiduilmelisel alal puude raiumiseks.

(Looduskaitseeadus § 33 lg 1)

- **KM 1 ja 5 NÕUE 5:** Kui põllumajandustootja valduses olev maa asub kaitsealal või püsielupaigas, peab ta arvestama kaitse-eeskirjas toodud ajalise liikumispiiranguga või ajalise piiranguga niitmisega.

(Looduskaitseeadus § 30 lg 2; kaitsealade kaitse-eeskirjad Vabariigi Valitsuse määrustes; püsielupaiga kaitse-eeskirjad keskkonnaministri määrustes)

- **KM 1 ja 5 NÕUE 6:** Kui põllumajandustootja valduses olev maa asub kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas, siis peab tal olema kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolek selle maa katastriüksuse kõlvikute piiride ja/või sihtotstarbe muutmiseks loa taotlemisel.

(Looduskaitseeadus § 14 lg 1 p 1)

Põhjavee kaitse ohtlikest ainetest lähtuva reostuse eest (põhjaveedirektiiv KM 2)

Järgnevad kaks nõuet on rakendatud põhjaveedirektiivi (KM 2) alusel ja sätestatud veeseaduses ning selle alamaktides.

- **KM 2 NÕUE 1: Veeseaduse § 26⁵ lõike 7 alusel kehtestatud nimistusse 1 kuuluvate ohtlike ainete ja prioriteetsete ainete ja prioriteetsete ohtlike ainete juhtimine pinnavette ning nimetatud ainete ja muude saasteainete juhtimine otse põhjavette on keelatud, välja arvatud erandjuhtudel vee erikasutusloa alusel. Nimistusse 2 kuuluvate ohtlike ainete ja prioriteetsete ainete juhtimine pinnavette ja põhjavette on lubatud vee erikasutusloa alusel vastavalt Veeseaduse §-le 26¹¹.**

(Veeseadus § 26⁵ lg 6 – 9, 11)

Ohtlike ainete ja ainerühmade nimistud 1 ja 2 on kinnitatud keskkonnaministri 21. juuli 2010. aasta määrusega nr 32 „Veekeskkonnale ohtlike ainete ja ainerühmade nimistud 1 ja 2 ning prioriteetsete ainete, prioriteetsete ohtlike ainete ja nende ainete rühmade nimekirjad“.

Antud nõue ei keela ohtlike ainete omamist ja kasutamist, kuid tuleb jälgida, et need ei satuks loodusesse.

Ohtlike ainete ja ainerühmade nimistusse 1 kuuluvad näiteks: fosfororgaanilised ühendid, tinaorgaanilised ühendid, elavhõbe ja selle ühendid, kaadmium ja selle ühendid, püsivad mineraalõlid ja naftapäritoluga süsivesinikud jt. Ohtlike ainete ja ainerühmade nimistusse 2 kuuluvad näiteks mitmed metallid, taimekaitsevahendid, biotsiidid jt ained.

Veekeskkonnale ohtlike ainete ja ainerühmade nimistud 1 ja 2 ning prioriteetsete ainete, prioriteetsete ohtlike ainete ja nende ainete rühmade nimekirjad on toodud ülalnimetatud määruses, samuti leiab need Põllumajandusministeeriumi kodulehelt www.agri.ee/nouetele-vastavus.

- **KM 2 NÕUE 2: Naftasaaduste hoidmisehitised peavad vastama veeseaduse § 26 lg 3, 4 p 2 nõuetele.**

(Veeseadus § 26, lg 3, 4 p 2)

Naftasaaduste hoidmisehitiste veekaitsenõuded on vastu võetud Vabariigi Valitsuse 16. mai 2001. a määrusega nr 172 „Naftasaaduste hoidmisehitiste veekaitsenõuded“.

Hoidmisehitis on:

- 1) naftasaaduste mahuti, mille maht on **üle 3 m³**;
- 2) **üle 3 m³** mahuga naftasaaduste mahuti koos torustike ja seadmetega;
- 3) **üle 3 m³** mahuga naftasaaduste mahuti koos torustike ja seadmetega ning laadimis- või tankimisplatsiga.

Konkreetsed nõuded hoidmisehitistele sõltuvad selle mahust. Naftasaaduste hoidmisehitiste olemasolul tuleb kindlasti tutvuda nõuete detailidega, mis on toodud ülalnimetatud määruses.

Reoveesette kasutamine (reoveesettedirektiiv KM 3)

Järgnevad kolm nõuet on rakendatud reoveesettedirektiivi (KM 3) alusel ja sätestatud veeseaduses ning keskkonnaministri määruses.

Kui kasutate või planeerite kasutada reoveesetet, tuleb kindlasti tutvuda keskkonnaministri 30. detsembri 2002. aasta määrusega nr 78 „Reoveesette põllumajanduses, haljastuses ja rekultiveerimisel kasutamise nõuded“.

- **KM 3 NÕUE 1: Vastavalt veeseaduse § 26¹ lg 2 nõuetele kasutatakse põllumajanduses ainult töödeldud reoveesetet. Põllumajanduses, haljastuses ja rekultiveerimisel reoveesette kasutamise nõuded kehtestab keskkonnaminister määrusega.**

(Veeseadus § 26¹ lg 2 ja keskkonnaministri 30. detsembri 2002. a määrus nr 78)

Sete on **töödeldud**, kui selles sisalduv orgaaniline aine on pinna- ja põhjaveele, mullale, taimedele, loomade ja inimese tervisele ohutuks muudetud kas:

- 1) aeroobse või anaeroobse stabiliseerimise, sealhulgas kompostimisega;
- 2) keemilise või termilise töötlemisega;
- 3) settes sisalduva orgaanilise aine mineraliseerimisega.

Sete on **töötlemata**, kui settes on vaid vähendatud veesisaldust või settele on lisatud tugimaterjale, kuid setet ja tugimaterjali ei ole regulaarselt segatud ning tugimaterjali ja sette segu temperatuur ei ole tõusnud üle 60 °C ja säilinud sel temperatuuril vähemalt kuus päeva.

Sette **kompostimine** on sette aeroobne lagundamine mikro- ja makroorganismide abil, milleks lisatakse settele puukoort, saepuru, põhku, turvast või mõnda muud tugimaterjali ja segatakse settega. Kompostimisel peab kompostitava materjali temperatuur olema **vähemalt kuus päeva üle 60 °C**.

- **KM 3 NÕUE 2: Maal, kuhu on laotatud setet, ei tohi aasta jooksul pärast laotamist kasvatada köögivilja või marju, maitse- ja ravimtaimi toiduks või söödaks ning kahe kuu jooksul pärast laotamist karjatada loomi või varuda loomasööta.**

(Keskkonnaministri 30. detsembri 2002. a määrus nr 78 § 12 lg 2)

- **KM 3 NÕUE 3: Reoveesette kasutajal on selle kasutamiseks andja poolt väljastatud dokumendid sette töötlusviisi ja selle analüüsitingimuste kohta ning sette kasutamise üle peetakse arvestust.**

(Keskkonnaministri 30. detsembri 2002. a määrus nr 78 § 13)

Reoveesette kasutamisel peab olema kasutamiseks **andja poolt väljastatud** dokument, kuhu on märgitud sette **töötlusviis** ning **analüüsiandmed**.

Sette **kasutaja** on kohustatud:

- 1) pidama sette kasutamise kohta päevikut või kandma andmed põlluraamatusse;
- 2) esitama sette kasutamiseks andjale kirjalikult oma nime, elu- või tegevuskoha aadressi, isikukoodi või äriregistri koodi ja andmed sette kasutamise kohta;
- 3) säilitama sette kasutamise kohta peetud päevikut kümme aastat.

Päevikusse või põlluraamatusse peab sette kasutaja hiljemalt **kolme päeva** jooksul, arvates sette kasutamisest, kandma järgmised andmed: sette kasutamise aeg; sette kasutamise koht; kasutatud sette kogus maa-ala hektari kohta; sette analüüsiandmed; mulla analüüsiandmed sette kasutamise kohas.

Nitraadireostuse vältimine nitraaditundlikul alal (nitraadidirektiiv KM 4)

Järgnevad seitse nõuet on rakendatud nitraadidirektiivi (KM 4) alusel ja sätestatud veeseaduses ning selle alamaktides.

Järgnevaid nõudeid kontrollitakse nõuetele vastavuse raames vaid nitraaditundlikul alal. Enamus nendest nõuetest kehtivad veeseaduse kohaselt aga terves Eestis. Kui KKI teostab oma tavakontrolli või nõuetele vastavuse kontrolli väljaspool nitraaditundlikku ala ja leitakse rikkumine, võib KKI alustada oma menetlustoiminguid ja määrata karistuse.

Kõik PKT taotlejad (keskkonnasõbraliku majandamise, mahepõllumajandusliku tootmise, poolloodusliku koosluse hooldamise, kohaliku sorti taimede kasvatamise, ohustatud tõugu looma pidamise toetus) peavad alates 2009. aastast täitma ka VTK nõudeid kogu majandusüksuses. Enamus väetiste VTK nõudeid on samad, mis kohustuslikud majandamisnõuded nitraaditundlikul alal, vt detaile Põllumajandusministeeriumi ja PRIA kodulehtedelt (<http://www.agri.ee/nouetele-vastavus>; http://www.pria.ee/et/oluline-info/vaade/nouetele_vastavus/nouetele_vastavus/). Seega kontrollitakse kattuvaid nõudeid PKT taotlejate puhul ka VTK raames.

Nitraaditundlik ala on määratud Vabariigi Valitsuse 21. jaanuari 2003. a määrusega nr 17 „Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala kaitse-eeskiri“.

Nitraaditundliku ala piiride täpsema paiknemise, maapinna kallete, karstihetrite ja allikate paiknemise kohta saab täpsemat infot Maa-ameti nitraaditundliku ala kaardirakendusest <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>, samuti kohalikust Keskkonnaametist.

- **KM 4 NÕUE 1: Orgaanilisi ja mineraalväetisi ei tohi laotada 1. detsembrist kuni 31. märtsini ja muul ajal, kui maapind on kaetud lumega, külmunud või perioodiliselt üleujutatud, või veega küllastunud maale.**

(Veeseadus § 26¹ lg 4²)

Maapind loetakse lumega kaetuks, kui see on rohkem kui 10 cm lumega kaetud kauem kui 24 tundi. Külmunud maaks loetakse maad, mis on külmunud rohkem kui 5 cm sügavuselt kauem kui 24 tundi.

- **KM 4 NÕUE 2: Väetise laotamine pinnale on keelatud haritaval maal, mille maapinna kalle on üle 10%. Kui maapinna kalle on 5–10%, on pinnale väetise laotamine keelatud 1. novembrist kuni 15. aprillini.**

(Veeseadus § 26¹ lg 4¹)

Haritav maa on veeseaduse mõistes kogu põllumajandusmaa, v.a looduslikud rohumaad.

Maapinna kallete kohta saab nitraaditundlikul alal infot Maa-ameti nitraaditundliku ala kaardirakendusest <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>. Samuti leiab üle 10% kaldega alad PRIA põllumassiivide veebikaardilt https://kls.pria.ee/pria_avalik_kaart.

- **KM 4 NÕUE 3: Allikate ja karstihetrite ümbruses on 10 m ulatuses veepiirist või karstihetrite servast keelatud väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamine ning vee kvaliteeti ohustav muu tegevus.**

(Veeseadus § 26¹ lg 5)

Karstihetrite ja allikate paiknemise kohta saab täpsemat infot Maa-ameti nitraaditundliku ala kaardirakendusest <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS>, samuti kohalikust Keskkonnaametist.

Karst – nähtused ja protsessid, mis kaasnevad kivimite lahustamisega pinna- ja põhjavee poolt. Karstumi-sega kaasneb paljude spetsiifiliste nähtuste (hüdrograafiline võrk ja veerežiim, teatud mullaliikide levik, teatud taimeliikide ja koosluste levik) kõrval ka mitmesuguste pinnavormide teke.

Karstilehter – vees lahustuvate kivimite pinna sisse tekkinud korrapärane, koonusjas, liua- või vannitaoline süvend. Suuremaid, kuni mitmekümne meetri laiusi lehtri-, lohu- või liuakujulisi karstivorme, mis neelavad pinnavett, nimetatakse Eestis kurisudeks.

- **KM 4 NÕUE 4:** Põllumajandusloomade pidamisel peab sõnnikuhoidla või sõnniku- ja virtsahoidla mahutama vähemalt nende 8 kuu sõnniku ja virtsa. Kui sügavallapanuga laut ei mahuta kaheksa kuu sõnnikukogust, peab laudal olema ülejääva koguse mahutav sõnnikuhoidla. Sõnnikuga kokku-puutuvad konstruktsioonid peavad vastama sõnnikuhoildlatele esitatavatele nõuetele. Kui looma-pidaja suunab sõnniku lepingu alusel hoidmisele või töötlemisele teise isiku hoidlasse või töötle-miskohta, peab loomakasvatushoone kasutamisel olema tagatud lekkekindla hoidla olemasolu, mis mahutab vähemalt ühe kuu sõnnikukoguse.

(Veeseadus § 26² lg 2, 3 ja 3¹)

Nõude detailid on toodud Vabariigi Valitsuse 28. augusti 2001. a määruses nr 288 „Veekaitsenõuded väetise- ja sõnniku-hoidlatele ning siloladustamiskohtadele ja sõnniku, silomahla ja muude väetiste kasutamise ja hoidmise nõuded“.

- **KM 4 NÕUE 5: Põllumajandustootja peab hoidma loomapidamishoonetes tekkivat sõnnikut sõnnikuhoiulates ja/või aunades, sõnnikuaun paikneb veeobjektide suhtes nõutud kaugusel ning aunades hoidmise tingimustest peetakse kinni.**

(Veeseadus § 26² lg 5, § 26³ lg 6; § 29 lg 1–4; Vabariigi Valitsuse määrus nr 17 § 6 lg 1–2 ja Vabariigi Valitsuse 28. augusti 2001. a määrus nr 288 § 6 lg 1–3)

Nõude detailid on toodud ülalviidatud õigusaktides, Põllumajandusministeeriumi kodulehel <http://www.agri.ee/nouetelevastavus> (nitraadireostuse vältimine nitraaditundlikul alal).

- **KM 4 NÕUE 6: Nitraaditundlikul alal on sõnniku- ja mineraalväetisega kokku lubatud anda haritava maa ühe hektari kohta keskmisena kuni 170 kg lämmastikku aastas. Mineraallämmastiku kogused, mis on suuremad kui 100 kg hektarile, tuleb anda jaotatult. Nitraaditundlikul alal tohib lubatud lämmastiku üldkogusest anda mineraalväetistega haritava maa ühe hektari kohta keskmisena mitte üle 140 kg aastas.**

(Veeseadus § 26³ lg 3–6)

- **KM 4 NÕUE 7: Mineraalväetise hoidla peab olema ehitatud nii, et väetis ei satuks keskkonda.**

(Veeseadus § 26, Vabariigi Valitsuse 28. augusti 2001. a määrus nr 288 § 2 ja 3)

Tahke mineraalväetise hoidla väetisega kokkupuutuvad konstruktsioonid peavad olema lekkekindlad ning see peab olema ehitatud nii, et väetis ei satuks sademete või tuule mõjul keskkonda. Väljaspool tahke mineraalväetise hoidlat tohib tahket mineraalväetist hoida niiskuskindlates kottides pakendatuna või puistena veekindlal alusel ja kaetuna mahus, mis ei ületa ühe vegetatsiooniperioodi kasutuskogust.

Tahke mineraalväetise hoidla valdaja peab kasutama tavalisi abinõusid kõrvaliste isikute ning loomade hoidlasse sattumise vältimiseks. Tavalisteks abinõudeks loetakse suletud ja lukustatud uksi ning hoidlahoone seisukorda, mis ei võimalda inimestel pääseda hoidlasse abivahendeid kasutamata.

Lenduvate vedelate mineraalväetiste hoidla peab olema õhukindlalt suletav ja valmistatud rõhkutaluvatest ning vedela mineraalväetise suhtes vastupidavast materjalist.

Nõude detailid on toodud Vabariigi Valitsuse 28. augusti 2001. aasta määruses nr 288 „Veekaitsenõuded väetise- ja sõnnikuhoiulatele ning siloladustamiskohtadele ja sõnniku, silomahla ja muude väetiste kasutamise ja hoidmise nõuded“.

Loomade identifitseerimine ja registreerimine (loomade identifitseerimise ja registreerimise direktiiv; määrused KM 6–8)

Järgnevad 8 nõuet on rakendatud sigade identifitseerimise ja registreerimise direktiivi ning veiste, lammaste ja kitsede identifitseerimist ja registreerimist puudutavate määruste alusel ning sätestatud põllumajandusministri määrustega.

Veterinaar- ja Toiduamet (VTA) on neid nõudeid iga-aastaselt loomapidajate juures kontrollinud juba ka varasematel aastatel, kuid alates 2009. aastast on need nõuded osaks nõuetele vastavusest.

KM 6–8 nõuete 2, 3 ja 8 kontroll toimub administratiivselt, see tähendab, et loomadega seotud sündmustest teatamise info on otse PRIA registrist kättesaadav ja seetõttu rikkumiste olemasolul neid ka arvestatakse. Varasemate aastate nõuetele vastavuse kontrolli tulemuste põhjal on kõige rohkem rikkumisi leitud just loomade identifitseerimise ja registreerimise osas.

Seepärast on eriti oluline järgida kõiki alltoodud nõutud tähtaegu.

- **KM 6–8 NÕUE 1: Loomapidaja peab PRIAs registreerima veiste, lammaste, kitsede ja sigade pidamiseks kasutatavad loomakasvatushooned ja -rajatised ning loomade pidamiseks piiritletud alad. Tegevusvaldkonna või registriandmete muutumisel, loomapidamise lõpetamisel, peab loomapidaja esitama sellekohased andmed kirjalikult PRIAle seitsme tööpäeva jooksul muudatustest arvates.**

(Põllumajandusministri määrus nr 88 § 1, § 3 lg 10)

Loomade pidamiseks piiritletud ala puhul peavad olema registreeritud kõik alad, kus loomad püsivalt viibivad. Ka näiteks juhul, kui loomad viiakse suveks ranna- või puiskarjamaale, tuleb see ala registreerida. Selle väljaselgitamiseks, kas see ala tuleb eraldi alana registreerida, peab pöörduma VTAsse. Loomade pidamiseks piiritletud ala tuleb registreerida enne, kui loomad sinna viiakse.

Tegevusvaldkonna muutuseks loetakse ka tootmissuuna muutust, st piimatootmiselt lihatootmisele üleminek tuleb samuti PRIA-le teatada.

Nõuet kontrollib kohapeal VTA.

Täiendava info ja ehitise või ala registreerimise taotluse vormi leiab PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/Registrid/Loomade_register/Taotlusvormid.

- **KM 6–8 NÕUE 2: Veis peab olema identifitseeritav nõuetele vastavate kõrvamärkidega, mis kinnitatakse veise kummassegi kõrva 20 päeva jooksul alates looma sündimise päevast või enne nimetatud tähtaja möödumist looma ühest karjast teise või tapamajja viimise korral.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 3 lg 4, § 6, § 7 lg 1, § 9)

Veise kõrvamärk on plastikust ja kollast värvi. Kõrvamärgi mõlemale poolele on trükitud vähemalt Jõudluskontrolli Keskuse logo, Eesti ISO-koodi tähis «EE» ja kümnekohaline veise registrinumbrumber. Identse registrinumbri kõrva märgid kinnitatakse veise mõlemasse kõrva. Enne 01.10.2000 märgistatud veise kõrvamärgil võib olla Eesti ISO-koodi tähis "EST". Euroopa Liidu liikmesriigist Eestisse toimetatud veisel säilitatakse päritoluriigi märgistus. Ühendusevälisest riigist imporditud veise märgistab loomapidaja 14 päeva jooksul, alates importimise päevast.

Nõuet kontrollib administratiivselt PRIA ja kohapeal VTA. Rikkumist ei arvestata, kui loomal puudub üks kõrvamärk, kuid loomapidaja on tellinud uued märgid ja loom on identifitseeritav loomapidaja poolt peetava arvestuse, veisepassi ja PRIA loomade registriandmete põhjal.

- KM 6–8 NÕUE 3: Lammas ja kits peavad olema identifitseeritavad nõuetele vastavalt ja märgistatakse kuue kuu jooksul alates looma sündimise päevast või enne nimetatud tähtaja möödumist looma ühest karjast teise või tapamajja viimise korral.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 3 lg 2, § 4, § 7 lg 1, § 9)

Kitse kõrvamärk koosneb kahest pooldest, on plastikust ja punast värvi. Sellele on trükitud vähemalt Eesti ISO-koodi tähis «EE» ning kümnekohaline kitse registrinumber. Lamba kõrvamärk koosneb kahest pooldest, on plastikust ja kollast värvi. Sellele on trükitud vähemalt Eesti ISO-koodi tähis «EE» ning kümnekohaline lamba registrinumber. 9. juulil 2005 või varem sündinud kitsed ja lambad märgistatakse ühe kõrvamärgiga. Pärast 9. juulit 2005 sündinud lambad ja kitsed märgistatakse kõrvamärgi ja teise identifitseerimise vahendiga, milleks võivad olla: kõrvamärk, sörgatsitähis, tätoveering või elektrooniline märgistus. Ühendusevälisest riigist imporditud lamba ja kitse märgistab loomapidaja 14 päeva jooksul, alates importimise päevast.

Nõuet kontrollib administratiivselt PRIA ja kohapeal VTA. Rikkumist ei arvestata, kui loomal puudub üks kõrvamärk, kuid loomapidaja on tellinud uued märgid ja loom on identifitseeritav loomapidaja poolt peetava arvestuse ja PRIA loomade registriandmete põhjal.

- KM 6–8 NÕUE 4: Siga peab olema märgistatud nõuetele vastavalt, kui on liikunud välja loomakasvatushoonest või -rajatisest või loomade pidamiseks piiritletud alalt, kus siga sündis.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 3 lg 3, § 5, § 9)

Nõuet kontrollib kohapeal VTA. Kontrollitakse karjas olevate sigade päritolu ja vastavalt sellele sigade märgistust. Kui siga on loomakasvatushoonest või -rajatisest või loomade pidamiseks piiritletud alalt, kus ta sündis, viidud uude karja, peab ta olema märgistatud tätoveeringuga või plastikust kõrvamärgiga, mis võimaldab kindlaks teha selle ehitise registreerimise numbril, kus siga sündis. Kõrvamärk kinnitatakse sea vasakusse kõrva.

- KM 6–8 NÕUE 5: Veise, lamba, kitse, sea kõrvamärgi kadumise või loetamatuks muutumise korral peab loomapidaja täitma nõutud vormi ja esitama selle PRIA-le kahe päeva jooksul arvates kõrvamärgi kadumisest või loetamatuks muutumisest ja kinnitama põllumajandusloomale uue kõrvamärgi seitsme päeva jooksul arvates selle Jõudluskontrolli Keskusest väljastamisest.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 10 lg 2, 4)

Nõuet kontrollib kohapeal VTA. Täiendava info ja nõutud vormi leiab PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/Registrid/Loomade_register/Taotlusvormid.

- **KM 6–8 NÕUE 6: Loomapidaja omab karjas oleval veisel täidetud veisepassi, selle kadumise, loetamatuks muutumise või selles vigade avastamise korral esitab loomapidaja taotluse uue veisepassi saamiseks PRIA-le seitsme päeva jooksul asjakohase sündmuse toimumisest arvates.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 7 lg 3, 5)

Nõuet kontrollib kohapeal VTA. Nõude kontrollimisel vaadatakse veisepassi ning põllumajandusloomade registri andmete alusel, kas põllumajandustootja on kandnud kohe veise karja toomisel veisepassi oma nime, elu- või asukohta, aadressi ja veise karjatoomise kuupäeva ning selle ehitise registreerimise numbrit, kus veist peetakse, ning kinnitanud need andmed allkirjaga.

Täiendava info leiab PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/Registrid/Loomade_register/Veisepass.

- **KM 6–8 NÕUE 7: Loomapidaja peab nõuetekohast arvestust tema poolt peetavate veiste, lammaste, kitsede ja sigade üle ning säilitab arvestusdokumendid kolme aasta jooksul alates põllumajanduslooma karjast väljaliikumise, hukkamise, kadumise ja tapmise päevast.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 12)

Loomapidaja poolt peetavate/temale kuuluvate veiste, lammaste ja kitsede arvestus peab sisaldama iga looma kohta järgmisi andmeid:

- 1) registri number;
- 2) sünnikuupäev, sugu, tõug/karvkatte värvus. Eraldi tuleb märkida veistel, kui järglast ei olnud võimalik märgistada (surnultsünd). Lammastel ja kitsedel tuleb lisaks märkida identifitseerimise kuupäev, viimase loendamise tulemus, kuupäev ja genotüüp, kui see on teada;
- 3) surma või tapmise kuupäev, tapale saadetavate põllumajandusloomade toiduahela alane teatis;
- 4) põllumajandusettevõttesse saabumise kuupäev, lähtekoha ehitise registreerimise number, loomapidaja nimi ja aadress;
- 5) põllumajandusettevõttest lahkumise kuupäev ja sihtkoha ehitise registreerimise number, loomapidaja nimi ja aadress.

Sigade kohta peab arvestus sisaldama järgmisi andmeid:

- 1) sea karja toomise ja karjast välja liikumise kuupäev;
- 2) sigade arv karjas ning nende ehitiste registreerimise numbrid, kus sead sündisid ja kust sead on pärit või kuhu sead liikusid;
- 3) sigade võõrandamise korral ostja nimi, aadress ja isiku- või registrikood.

Nõuet kontrollib kohapeal VTA.

Täiendava info leiab PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/Registrid/Loomade_register.

- **KM 6–8 NÕUE 8: Loomapidaja edastab PRIA-le nõutud vormis andmed oma veiste, lammaste ja kitsede märgistamise, liikumise, hukkamise, kadumise, tapmise (oma tarbeks lihaks, lihaks tapamajas, hädatapp, kontrolltapmine), Eestist väljaviimise või Eestisse sissetoomise kohta ELi liikmesriigist või ühendusevälisest riigist 7 päeva jooksul alates eelpool loetletud sündmuse toimumisest.**

(Põllumajandusministri määrus nr 128 § 7 lg 1, Vabariigi Valitsuse määrus nr 184 § 14 lg 1)

Nõuet kontrollib administratiivselt PRIA.

Täiendava info ja nõutud vormi leiab PRIA kodulehelt http://www.pria.ee/et/Registrid/Loomade_register/Taotlusvormid.

Järgnevad nõuded lisandusid nõuetele vastavuse süsteemi 2011. aastal. Taimekaitsevahendite kasutamisega seotud nõudeid kontrollib Põllumajandusamet (PMA), toidu- ja söödaohutuse ning loomatervise alaseid nõudeid Veterinaar- ja Toiduamet (VTA).

Taimekaitsevahendite kasutamine (taimekaitsevahendite turule viimise direktiiv KM 9)

Järgnevad 2 nõuet on rakendatud taimekaitsevahendite turule viimise direktiivi alusel ja sätestatud taimekaitsevahendite kasutamises, veeseaduses ning põllumajandusministri määruses.

- **KM 9 NÕUE 1: Taimekaitsevahendit hoitakse selleks sobivas ruumis, taimekaitsevahendi väikese koguse puhul ka selleks ettenähtud konteineris või kapis, mis on lukustatud ja millel on mürgise aine puhul kasutatav hoiatusmärk. Taimekaitsevahendit hoitakse eraldi toidust, ravimitest ja söödast, et vältida nende saastumist taimekaitsevahendiga.**
  - (1) Taimekaitsevahendi kasutaja säilitab taimekaitsevahendit loetava märgistusega originaalpakendis hoiutingimustes, mis tagavad taimekaitsevahendi säilimise kasutuskõlblikuna.
  - (2) Taimekaitsevahendi säilitamiseks sobiv ruum (edaspidi hoiuruum) on:
    - 1) vajaliku suurusega;
    - 2) hästi ventileeritav ja valgustatav;
    - 3) vedelikku mitteläbilaskvast, keemilise aine toimele vastupidavast ja libisemiskindlast materjalist kõrge künnisega põrandaga.
  - (3) Taimekaitsevahendi säilitamiseks ettenähtud konteiner või kapp asub hoones, mis ei ole elamu ega loomakasvatushoone.
  - (4) Taimekaitsevahendi pakend asetatakse põrandal hoidmise korral puitalusele.
  - (5) Hoiuruumis on vedelikku imavat materjali nagu liiva, saepuru või turvast ning hari, kühvel ja veekindel anum pakendist välja valgunud taimekaitsevahendi kogumiseks. Hoiuruumis on nähtaval kohal esmaabi- ja tulekustutusvahendid ning häirekeskuse hädaabinumber 112.
  - (6) Taimekaitsevahendi tühja pakendit hoitakse hoiuruumis, selleks ettenähtud konteineris või kapis kuni pakendi üleandmiseni ohtlike jäätmete käitlejale.

(Taimekaitseadus § 78 lg 5 ja 9, Põllumajandusministri määrus nr 90 § 1)

- **KM 9 NÕUE 2: Taimekaitsevahendit tohib kasutada üksnes taimekaitsevahendi loas määratud ja taimekaitsevahendi märgistusele vastavatel tingimustel ja põllumajandusministri 29.11.2011 määruse nr 90 § 4 nõuete kohaselt, arvestades veeseaduses sätestatud erisustega.**

(Taimekaitseadus § 78 lg 1, Põllumajandusministri määrus nr 90 § 4, Veeseadus § 29 lg 4 p 4)

Põllumajandusministri 29. novembri 2011. a määruse nr 90 „Taimekaitsevahendi kasutamise ja hoiukoha täpsemad nõuded“ §-s 4 on toodud taimekaitsetöö tegemise ohutusnõuded taimekaitsevahendi pritsimise korral:

- 1) Taimekaitsevahendit kasutatakse taimekaitsevahendi pakendi märgistusel toodud kasutusjuhendi kohaselt, järgides asjakohaseid kasutuspiiranguid, sealhulgas kehtestatud puhvertsooni (vahemaa meetrites pritsitava ala ja veepiiri vahel) ja keeldu kasutada taimekaitsevahendit samal põllul järjestikustel aastatel.
- 2) Taimekaitsevahendit pritsitakse üksnes töökorras taimekaitsevahendiga. Töölahuse valmistamiseks kasutatakse üksnes selleks otstarbeks ettenähtud ning märgistatud mõõteanumat ja seadet.

- 3) Tühjaks saanud taimekaitsevahendi pakendit loputatakse töölahuse valmistamise ajal puhta veega vähemalt kolm korda, valades loputusvee taimekaitseadme paaki. Juhul kui taimekaitseadmel on taimekaitsevahendi tankimisseade koos tühja pakendi loputusmehhanismiga, kasutatakse seda.
- 4) Töölahuse valmistamisel arvestatakse välja vajaminev töölahuse kogus, et vältida ülejääke. Veehaarde sanitaarkaitsealal või veevõtukohta hooldusalal on keelatud töölahust valmistada.
- 5) Taimekaitsevahendit on keelatud pritsida, kui tuule kiirus on üle 4 m/s, välja arvatud juhul, kui taimekaitseadme kasutusjuhendis toodud tehniliste andmete kohaselt lubatakse taimekaitsevahendit kasutada suurema tuule kiiruse puhul. Pritsimisel arvestatakse tuule suunda lähedal asuvate ehitiste ning aia-, põllu- ja metsakultuuride suhtes, et hoida ära nende võimalik saastumine taimekaitsevahendiga.
- 6) Töölahuse tugeva õhku hajumise vältimiseks on keelatud taimekaitsevahendit pritsida, kui õhutemperatuur on üle 25 °C. Pritsimisest ülejäänud töölahust ei jäeta taimekaitseadme paaki, vaid see lahjendatakse mitmekordselt veega ja pritsitakse hajutatult põllule.
- 7) Kui isik on teavitanud taimekaitsevahendi kasutajat oma mesila olemasolust, teavitab taimekaitsevahendi kasutaja kavandatavast taimekaitsetööst vähemalt 48 tundi enne taimekaitsevahendiga pritsimise alustamist seda isikut, kelle mesipuud asuvad kuni kahe kilomeetri kaugusel põllust, kus taimekaitsevahendit kavatakse kasutada.
- 8) Taimekaitsevahendit on keelatud pritsida alal, millel on õitsvaid taimi, välja arvatud juhul, kui taimekaitsevahendi pakendi märgistusel on märges, et seda võib kasutada taimede õitsemise ja mesilaste lendluse ajal.
- 9) Veekaitsevööndis on juhul, kui kasutatava taimekaitsevahendi pakendi märgistusel ei ole märgitud suuremat puhvertsooni, kooskõlas „Veeseaduse“ § 29 lõikega 2 keelatud taimekaitsevahendit pritsida lähemal kui 20 meetrit Läänemere, Võrtsjärve, Lämmijärve, Peipsi ja Pihkva järve veepiirist, 10 meetrit teiste järvede, veehoidlate, jõgede, ojade, allikate, peakraavide ja kanalite ning maaparandussüsteemide eesvoolude veepiirist ning 1 meetrit alla 10 km² valgalaga maaparandussüsteemi eesvoolu veepiirist.

Taimekaitsevahendi kasutaja peab jälgima, et vahendit kasutataks ainult nendel kultuuridel, mis on vahendi märgistusel loetletud. Taimekaitsevahendi märgistusel näidatud kulunorme võib kasutamisel vähendada, kuid ei või mingil juhul ületada.

Hormoonide kasutamine loomakasvatuses (hormonaalse või türostaatilise toimega ainete ja beetaagonistide kasutamise keelamise direktiiv KM 10)

Järgnevad 2 nõuet on rakendatud hormonaalse või türostaatilise toimega ainete ja beetaagonistide kasutamise keelamise direktiivi alusel ning on sätestatud toiduseaduses ja põllumajandusministri määrustes.

- **KM 10 NÕUE 1: Turustada ei tohi inимtoiduks loomi ja neilt pärit loomseid saadusi, kellele on manustatud keelatud aineid ning ravimeid või kui loomaarsti poolt määratud ravimi keeluaeg ei ole möödas.**

(Põllumajandusministri määrus nr 5 § 1, Toiduseadus § 22 lg 4)

Nõue puudutab nii toidu kui ka loomatervishoiu valdkonda.

Loomset toitu on keelatud kasutada, kui loomale on manustatud ravimit, ravimitaolist või hormonaalse toimega ainet ja kui nende kasutamise järgne keeluaeg ei ole möödunud. Põllumajandusloomadele on keelatud manustada järgmisi biostimulaatoreid, hormoonpreparaate ja muid aineid mis tahes viisil:

- 1) nõukogu määruse (EMÜ) nr 37/2010 lisas nimetatud farmakoloogilised toimeained (*Aristolochia* spp. ja sellest valmistatud preparaadid, klooramfenikool, kloroform, kloorpromasiin, kolhitsiin, dapsoon, dimetridasool, metronidasool, nitrofuraanid (sh furasolidoon), ronidasool);
- 2) androgeense, gestageense või östrogeense toimega ained, sealhulgas 17 β -östradiool ja selle estri-laadsed derivaadid;
- 3) stilbeenid ja stilbeeni derivaadid ning nende soolad ja estrid;
- 4) türeostaatikumid;
- 5) veiste somatotropiinid;
- 6) β -agonistid.

- **KM 10 NÕUE 2: Loomapidaja peab arvestust põllumajandusloomale manustatud ravimite ja ravimsöötade kohta.**

(Põllumajandusministri määrus nr 21 § 15)

Arvestuses kajastatakse:

- 1) looma või loomarühma identifitseerimise andmed;
- 2) kasutatud ravimi või ravimsööda nimetus ja manustatud kogus;
- 3) andmed ravimi väljastanud veterinaararsti või apteegi kohta;
- 4) ravimi manustamise kuupäev ja andmed manustaja kohta;
- 5) veterinaararsti etteantud manustamisviis ja raviskeem;
- 6) määratud keeluaeg.

Andmed võib kanda selleks otstarbeks mõeldud vihikusse, raamatusse või tervisekaardile või salvestada elektrooniliselt. Veterinaararstilt saadud kirjalike selgituste ja retseptide kogumine kausta on arvestuseks piisav, kui lisatakse dokumentidele ülalmainitud andmed või peetakse nende kohta eraldi arvestust.

Toidu- ja söödaohutus (toidu- ja söödaohutuse määrused KM 11)

Järgnevad 13 nõuet on rakendatud toidu- ja söödaohutuse määruste alusel ning sätestatud toiduseaduses, söödaseaduses ja põllumajandusministri määrustes.

Toidu- ja söödaohutuse nõuetele peavad tähelepanu pöörama eelkõige esmatootjad ja söödatootjad.

Toit – töödeldud, osaliselt töödeldud või töötlemata aine või toode, mis on mõeldud inimestele tarvitamiseks või mille puhul eeldatakse, et seda tarvitavad inimesed. Toidu alla kuuluvad ka joogid ja vesi.

Sööt – töödeldud, osaliselt töödeldud või töötlemata aine või toode, kaasa arvatud lisaained, mis on mõeldud loomade söötmiseks.

Esmatootmine – esmatoodete tootmine, pidamine või kasvatamine, kaasa arvatud saagikoristus, lüpsmine ja põllumajandusloomade kasvatamine enne tapmist.

Esmatootmine on mõiste, millega kirjeldatakse põllumajandusettevõttes või sellega sarnasel tasandil tehtavaid toiminguid. See hõlmab muu hulgas taimsete saaduste nagu teravilja, puuviljade, köögiviljade ja maitsetaimede kasvatamist ning nende vedu, ladustamist ja käitlemist (ilma nende esialgset kuju ja omadusi muutmata) ning edasist vedu ettevõttesse; toiduloomade kasvatamist ning sellega seotud toiminguid, lüpsmist ja piima hoiustamist, munade tootmist ja korjamist tootja valdustes (välja arvatud munade pakkimine).

Söötade valdkonna nõuded on nõuetele vastavuse süsteemi raames mõeldud käitlejatele, kes toodavad sööta oma loomadele või söödavad ostusöödaga loomi, keda peetakse toidu tootmise eesmärgil. Nõuded ei kehti isikutele, kes tarbivad loomsed saadused ära oma perega.

Toidu valdkonna nõuded hõlmavad toidu tootmist, taimsete ja loomsete esmatoodete tootmist ja sellega seonduvaid tegevusi.

Toiduohutuse (KM 11) nõuded ei kohaldu, kui toodetakse oma tarbeks.

Taimsete esmatoodete tootmine on nt teravilja, puuvilja, köögivilja ja maitsetaimede kasvatamine ja sellega seonduvad tegevused (saagi koristamine, puhastamine, hoiustamine jne).

Loomsete esmatoodete tootmine on nt:

- munade tootmine ja kogumine tootja juures, v.a munade pakkimine;
- mesindusega seonduvad tegevused, mida teostatakse mesiniku enda juures, nagu mee kogumine, vurritamine;
- lüpsiloomade lüpsmine ja piima hoiustamine piimafarmis;
- kalade kasvatamine vesiviljelusettevõtetes ning nende vedu töötlemisettevõttesse;
- toiduloomade kasvatamine põllumajandusettevõttes ning sellega seotud toimingud, kaasa arvatud liha-loomade vedu turule, tapamajja või loomade vedu põllumajandusettevõtete vahel.

Loomsete esmatoodete hulka kuuluvad muu hulgas nt:

- munad,
- toorpiim,
- mesi,
- kalatooted,
- teod jms.

Värske liha ei ole esmatood, kuna see saadakse pärast tapmist.

Väikeses koguses otse tarbijale turustamiseks mõeldud toidule kohalduvad KM 11 nõuded erisustega. Erisused tulenevad väikeses koguses esmatoodete turustamise hügieeninõuetest.

Loomsete esmatoodete väike kogus on järgmine:

- 1) kala – kuni 100 kg päevas;
- 2) mesi – kuni 15 taru või mesilasperega majapidamisest või ettevõttest;
- 3) munad – kuni 50 linnuga majapidamisest või ettevõttest;
- 4) lehma toorpiim – kuni 100 kg päevas või kuni 700 kg nädalas;
- 5) kitse toorpiim – kuni 20 kg päevas;
- 6) ute toorpiim – kuni 10 kg päevas.

Mitteloomsete esmatoodete korral on kogus väike, kui esmatooteid turustatakse otse tarbijale (talus, turul) ja/või Eestis asuvalle jaekaubanduseettevõttele (poed, toitlustusasutused).

Toidu- ja sööda valdkonna kohta leiab lisainfot ja juhendmaterjale VTA kodulehelt <http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=680> ja <http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=398>.

- **KM 11 NÕUE 1: Turuleviidav toit peab olema ohutu inimese tervisele ning vastama õigusaktides sätestatud nõuetele.**

(EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 14; Toiduseadus § 12 lg 1)

- **KM 11 NÕUE 2: Sööt peab olema ohutu inimese ja looma tervisele.**

(EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 15; Söödaseadus § 4 lg 2)

Sööt on ohtlik, kui sellel on kahjulik mõju inimese või looma tervisele või kui looma söötmisel sellise söödaga pole loomadelt saadavad saadused inimestele ohutud.

- **KM 11 NÕUE 3: Esmatoodete tootmisega tegelevad toidukäitlejad peavad tagama suurimas võimalikus ulatuses esmatoodete kaitse saastumise eest, võttes arvesse esmatoodete mis tahes järgnevat töötlemist.**

(EPN määrus (EÜ) nr 852/2004 art 4 lg 1 ning I lisa A osa (II jaotise punkti 4 alapunktid g, h ja j, punkti 5 alapunktid f ja h)

Esmatootjad, kes tegelevad loomsete- ja/või taimsete saadustega, peavad rakendama järgmisi hügieeninõudeid:

- hoidma ja käitlema jäätmeid ning ohtlikke aineid sellisel viisil, mis välistab esmatoote saastumise;
- kasutama taimekaitsevahendeid ja biotsiide vastavalt kehtivatele õigusaktidele;
- vältima toiduga inimesele edasikanduvate nakkushaiguste sissetoomist ja levikut; võtma tarvitusele ettevaatusabinõud uute loomade sissetoomisel ning teavitama järeelvalveasutust võimalikest haiguspuhangutest;
- kasutama söödalisandeid ja veterinaaravimeid vastavalt kehtivatele õigusaktidele.

- **KM 11 NÕUE 4: Esmatoodete tootmisega tegelevad toidukäitlejad peavad pidama arvestust ja säilitama andmeid asjakohasel viisil ja asjakohase aja jooksul ohtude ohjamiseks võetud meetmete kohta.**

(EPN määrus (EÜ) nr 852/2004: III jaotise punkti 8 alapunktid a, b, d ja e, punkti 9 alapunktid a ja c)

Nõuet kontrollitakse ainult taimsete esmatoodete tootmisega või vastava saagi kogumisega tegelevate toidukäitlejate juures. Arvestus peab sisaldama andmeid vähemalt järgneva kohta:

- taimekaitsevahendite ja biotsiidide kasutamine;
- taimedest võetud proovide inimese tervise seisukohast olulised tulemused.

Toidukäitlejad peavad tegema neis arvepidamistes sisalduva teabe kättesaadavaks pädevale asutusele.

Loomsete esmatoodete tootmisega tegelevas üksuses kontrollitakse arvestust KM 10 nõude 2 ja KM 11 nõuete 5 ja 8 alusel.

- **KM 11 NÕUE 5: Toorpiim peab olema nõuetekohane ja pärinema kliiniliselt tervelt loomadelt. Lüpsiseadmed ja ruumid, kus piima hoitakse, käsitsetakse või jahutatakse, on paigaldatud ja ehitatud piima saastumisohtu maksimaalselt piiravalt. Lüpsimine sooritatakse hügieeniliselt. Vahetult pärast lüpsi tuleb piim hoida puhtas kohas, mis on projekteeritud ja varustatud saastamist vältivalt.**

(EPN (EÜ) määrus nr 853/2004 art 3 lg 1; Toiduseadus § 12 lg 1 ja § 21 lg 1; Põllumajandusministri määrus nr 72 § 4; Põllumajandusministri määrus nr 71 § 2 lg 3, 4 ja § 5 lg 3)

Toorpiim peab olema nõuetekohane. Toorpiim peab pärinema kliiniliselt tervelt loomalt, kellele ei ole manustatud ravimeid ega teisi veterinaarpreparaate, mille keeluaeg kestab, ja kellele ei ole manustatud keelatud aineid ega tooteid.

Piima hoidmise ruumid peavad olema kaitstud kahjurite eest, olema piisavalt eraldatud ruumidest, kus hoitakse loomi. Piimaga kokkupuutuvate seadmete pinnad tuleb hoida heas korras. Vahetult pärast lüpsi hoitakse toorpiima tingimustes, mis takistavad piima rikkumist ning saastumist. Toorpiim jahutatakse viivitamata temperatuurini mitte üle 8 °C igapäevase turustamise puhul või temperatuurini mitte üle 6 °C, kui turustamine ei toimu iga päev.

- **KM 11 NÕUE 6:** Kuni tarbijale müügini tuleb mune hoida puhtalt, kuivalt, lõhnavabalt, loomade eest efektiivselt kaitstult ja otsese päikese eest varjus.

(EPN määrus (EÜ) nr 853/2004 III lisa X jao I peatüki punkt 1)

Nouetekohane muna on normaalse kujuga, puhas, ilma kahjustusteta (terve koorega), võõrlõhnade- ja lisanditeta.

- **KM 11 NÕUE 7:** Sööta tuleb käidelda ohutult, puhastel pindadel ja puhaste seadmetega ning hoida eraldi ohtlikest ainetest, et vältida sööda saastumist. Tuleb tagada sööda õige jaotamine.

(EPN määrus (EÜ) nr 183/2005 I lisa A osa I peatüki punkt 4 e ja III lisa punkt 1 ja 2)

Ohtlikud ained on nt pestitsiidid, biotsiidid, ravimid, väetised, puhastusvahendid jms.

Igale loomagrupile tuleb anda neile ettenähtud sööta.

- **KM 11 NÕUE 8:** Söödakäitlejad peavad arvet eelkõige järgmise üle: a) taimekaitsevahendite ja biotsiidide kasutamine; b) geneetiliselt muundatud seemnete kasutamine; c) iga sissetulnud sööda allikas ja kogus ning iga väljaläinud sööda sihtkoht ja kogus.

(EPN määrus (EÜ) nr 183/2005 I lisa A osa II peatüki punkt 2; EÜ nr 178/2002 art 18 lg 2 ja 3)

- **KM 11 NÕUE 9:** Hankida ja kasutada tohib üksnes sööta, mis pärineb Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 183/2005 alusel registreeritud ja/või tunnustatud söödakäitlejatelt.

(EPN määrus (EÜ) nr 183/2005 art 5 lg 6)

Registreeritud ja/või tunnustatud ettevõtete nimekirja leiab VTA kodulehelt <http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=448>. Infot registreerimise ja tunnustamise kohta leiab VTA kodulehelt <http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=398>.

- **KM 11 NÕUE 10:** Käitleja peab tagama turuleviidava või loomadele söödava toidu ja sööda vastavuse pestitsiidide jääkide piirnormidele Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 396/2005 artikli 18 kohaselt.

(EPN määrus (EÜ) nr 396/2005 art 18)

Määruse artikkel 18 sätestab jääkide piirnormid. Piirnormid on seatud nii, et piirnormiga võrdses koguses taimekaitsevahendite jääkide organismi sattumine ei kahjusta tervist. Analüüse teostavad VTA ja PMA järelevalve käigus, tootjad võivad ka ise analüüse tellida. Taimekaitsevahendite jääkide kontrolliprogrammi kohta saab lugeda VTA kodulehelt <http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=818>.

- **KM 11 NÕUE 11:** Käitleja peab tagama toidu jälgitavuse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 178/2002 artikli 18 kohaselt.

(EPN määrused (EÜ) nr 178/2002 art 18 ja 931/2011, Toiduseadus § 23)

Säilitada tuleb vähemalt järgmised andmed:

- toidu täpne kirjeldus;
- toidu maht või kogus;
- toidu lähetanud toidukäitleja nimi ja aadress;
- saatja (omaniku) nimi ja aadress, kui see erineb toidu lähetanud toidukäitleja nimest ja aadressist;
- selle toidukäitleja nimi ja aadress, kellele toit lähetatakse;
- saaja (omaniku) nimi ja aadress, kui see erineb toitu vastuvõtva toidukäitleja nimest ja aadressist;
- partiid või saadetist identifitseerivad andmed;
- lähetuskuupäev (vajadusel kellaeg).

Toidukäitlejad ei pea kindlaks tegema vahetuid tarbijaid, kui viimased on lõpptarbijad.

- **KM 11 NÕUE 12: Toidukäitleja vastutab käideldava toidu ning käitlemise nõuetekohasuse eest ja on kohustatud kasutama kõiki võimalusi selle tagamiseks. Isik on kohustatud abistama järelevalveametnikku õigusaktidega ettenähtud ülesannete täitmisel.**

(EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 19; Toiduseadus § 22 lg 1 ja § 48 lg 4, EPN määrus (EÜ) nr 852/2004 I lisa A osa II jaotise punkt 6)

Kui toidukäitlejal on põhjust arvata, et tema imporditud, toodetud, töödeldud, valmistatud või turustatud toit ei vasta nõuetele, siis algatab ta viivitamata toidu kõrvaldamise turult ning teavitab sellest VTAd. Toidukäitleja teavitab viivitamata VTAd, kui ta arvab, et toit, mille ta on turule viinud, võib kahjustada inimeste tervist. Toidukäitlejad peavad järelevalveasutustega koostööd tegema.

- **KM 11 NÕUE 13: Söödakäitleja põhjendatud kahtluse korral, et sööt ei vasta söödaohutusnõuetele ja võib olla ohtlik inimese või looma tervisele, algatab ta koheselt sööda käitlemisest eemaldamise, teavitab sellest viivitamata Veterinaar- ja Toiduametit (VTA) ning teeb VTAgaga koostööd.**

(EPN määrus (EÜ) nr 178/2002 art 20; Söödaseadus § 4 lg 7)

Kui söödakäitleja kahtlustab, et tema poolt turustatud (kas enda toodetud või ostenud ja edasi müüdüd) või ostenud sööt on ohtlik ja ta sellisest söödast ei teavita VTAd, siis on tegemist rikkumisega. Kui ettevõttes oma toodetud sööt osutub ohtlikuks oma loomadele, siis selle eemaldamine käitlemisest on käitleja enda kohustus/vastutus ja sellisest söödast VTAd teavitama ei pea.

TSE (transmissiivsed spongiformsed entsefalopaatiad; transmissiivsete spongiformsete entsefalopaatiade vältimise, kontrolli ja likvideerimise määrus KM 12)

Järgnevad 2 nõuet on rakendatud transmissiivsete spongiformsete entsefalopaatiade vältimise, kontrolli ja likvideerimise määruse alusel.

Erinevatel loomadel esinevat valguosakestest põhjustatud haigust nimetatakse üldnimetusega TSE (transmissiivne spongiforme entsefalopaatia) tulenevalt ingliskeelsest nimetusest, mis tähendab „nakkav ajukoe käsnjas kahjustus“, mille tagajärjel ajukoe rakud hävivad.

„Hullu lehma töbi“ ehk BSE (veiste spongiformne entsefalopaatia) on veiste nakkushaigus, millesse nakatumise korral loom sureb närvikoe kahjustumise tõttu. Lammaste puhul on vastava haiguse nimetus skreipi e „kratsimistöbi“.

▪ **KM 12 NÕUE 1: Põllumajandusloomadele ei tohi sööta neile keelatud loomset proteiini.**

(EPN määrus (EÜ) nr 999/2001 art 7)

Põllumajandusloomadele on keelatud sööta:

- mäletsejalistelt saadud želatiini;
- hüdrolüüsitud valke (v.a mittemäletsejaliste kehaosadest ja mäletsejaliste toornahkadest saadud);
- töödeldud loomseid valke (liha- ja kondijahu).

Lisaks on mittemäletsejalistele keelatud sööta verejahu.

Lisaks on mäletsejalistele keelatud sööta järgmisi proteiine:

- kalajahu (v.a võõrutamata mäletsejalistele kalajahu sisaldav täispiimaasendaja);
- verejahu;
- veretooteid;
- loomset päritolu dikaltsiumfosfaati ja trikaltsiumfosfaati.

▪ **KM 12 NÕUE 2: TSE esinemise kahtluse või diagnoosimise korral tuleb koheselt teavitada Veterinaar- ja Toiduametit ning järgida TSE tõrje tegevusjuhendit.**

(EPN määrus (EÜ) nr 999/2001 art 11, 12, 13 ja 15)

Loomapidaja on TSE esinemise kahtlusest kohustatud viivitamatult teavitama järelvalveametnikku või piirkonda teenindavat volitatud veterinaararsti.

Lisainfot TSE kohta (sh TSEle viitavad kliinilised tunnused ja TSE tõrje tegevusjuhendi) leiab VTA kodulehelt <http://www.vet.agri.ee/?id=40&op=body>.

Loomahaigustest teatamine (loomataudide alased direktiivid KM 13–15)

Järgnev nõue on rakendatud loomataudide alaste direktiivide alusel.

- **KM 13–15 NÕUE 1: Loomataudi kahtluse korral tuleb viivitamatult teavitada piirkonda teenindavat volitatud veterinaararsti või järelvalveametnikku.**

(EN direktiiv (EMÜ) nr 511/1995 art 3; EN direktiiv (EMÜ) nr 119/1992 art 3; EN direktiiv (EMÜ) nr 75/2000 art 3)

Nimetatud loomataudid on:

- suu- ja sõrataud,
- veiste katk,
- väikemäletsejaliste katk,
- sigade vesikulaarhaigus,
- lammaste katarraalne palavik,
- hirvede episootiline hemorraagia,
- lammaste ja kitsede rõuged,
- vesikulaarne stomatiit,
- sigade aafrika katk,
- nodulaarne dermatiit,
- Rifti oru palavik.

Loomaomanik on kohustatud haiguste esinemisest või selle kahtlusest viivitamatult teavitama piirkonda teenindavat volitatud veterinaararsti või järelvalveametnikku.

Loomatervishoiu kohta leiab lisainfot ja juhendmaterjale Veterinaar- ja Toiduameti kodulehelt <http://www.vet.agri.ee/?op=body&id=26>.

Loomade heaolu (põllumajandusloomade kaitse direktiivid KM 16–18)

Järgnevad 16 loomade heaolu alast nõuet tulenevad vasikate, sigade ja põllumajandusloomade kaitse direktiividest, mis Eestis on sätestatud loomakaitseseaduses ning põllumajandusministri määrustes. KM 16 puudutab vasikate, KM 17 sigade ja KM 18 kõikide põllumajandusloomade heaolu.

VTA on neid nõudeid iga-aastaselt loomapidajate juures kontrollinud juba ka varasematel aastatel, kuid alates 2013. aastast on need nõuded osaks nõuetele vastavuse süsteemist.

KM 16: vasikate pidamise miinimumnõuded

Vasikaks loetakse alla 6 kuu vanust veist.

- **KM 16 NÕUE 1: Põllumajandustootja peab tagama, et vasika üksiksulu laius oleks vähemalt võrdne vasika turjakõrgusega ja pikkus vähemalt võrdne 1,1 kordse vasika pikkusega mõõdetuna nina tipust sabajuureni. Üksiksulul, välja arvatud haigete loomade eraldamiseks kasutatavad sulud, ei tohi olla umbseid vaheseinu. Seintes peavad olema avad, mis võimaldavad loomadel üksteist näha ja tunda.**

(Põllumajandusministri määrus nr 78 § 8 lg 1, 3)

- **KM 16 NÕUE 2: Majapidamises, kus peetakse rohkem kui 6 vasikat, tuleb üle 8 nädalasi vasikaid pidada rühmas. Vasikate pidamisel rühmana peab põllumajandustootja tagama selleks kasutatavas ühissulus vähemalt 1,5 m² vaba põrandapinda iga alla 150 kilogrammise vasika kohta, vähemalt 1,7 m² vaba põrandapinda iga 150 kuni 220 kilogrammise vasika kohta ning vähemalt 1,8 m² vaba põrandapinda iga üle 220 kilogrammise vasika kohta. Üle 8 nädala vanust vasikat tohib üksiksulus pidada ainult veterinaararsti ettekirjutusel seoses looma tervisliku seisundiga.**

(Põllumajandusministri määrus nr 78 § 7, § 8 lg 2, 4)

Nõudeid ei kohaldata vasikate pidamisele majapidamistes, kus on vähem kui 6 vasikat (aasta keskmisena) ja juhul kui vasikat peetakse teda imetava lehma juures.

- **KM 16 NÕUE 3:** Põllumajandustootja ei tohi vasikat pidada lõastatult, välja arvatud rühmana ühisulus peetavad vasikad, keda võib lõastada korraga kuni üheks tunniks piima või piimasaaduste andmise ning vajaduse korral veterinaarsete menetluste läbiviimise ajaks. Vasikal ei tohi kasutada suukorvi.

(Põllumajandusministri määrus nr 78 § 3 lg 1 ja 3)

Vasikal ei tohi kasutada imemise takistamiseks mõeldud suukorvi või rõngast.

- **KM 16 NÕUE 4:** Vasikate pidamise ruumi põrand peab olema jäik ja sile, kuid mitte libe, et vältida vasikate vigastumist. Vasika puhkease peab olema puhas ja sealt tuleb tagada vedelike äravool. Kõigile alla kahe nädala vanustele vasikatele tuleb tagada sobiv allapanu.

(Põllumajandusministri määrus nr 78 § 5 lg 3, 4)

- **KM 16 NÕUE 5:** Vasikas peab saama ternespiima vähemalt esimese kuue elutunni jooksul. Vasikaid tuleb sööta vähemalt kaks korda päevas. Kui vasikad on ühisulus ja neid ei söödeta vabalt ega automaatsel söötmismeetodil, siis peavad kõik vasikad pääsema sööma samaaegselt. Sööt peab sisaldama piisavas koguses rauda, et vasika vere keskmine hemoglobiinisisaldus püsiks 4,5 mmol/l tasemel. Üle 2 nädala vanusele vasikale tuleb anda kiudaineid sisaldavat sööta, 8–20 nädala vanuse vasika söödas suurendatakse kiudainete kogust 50 grammist 250 grammini päevas.

(Põllumajandusministri määrus nr 78 § 9 lg 2, 3, § 10 lg 1, 5)

Vasika hemoglobiinisisaldust mõõdetakse vereprooviga vaid kahtluse korral, nt kui loom on aneemiline.

KM 17: sigade pidamise miinimumnõuded

- **KM 17 NÕUE 1:** Sigade pidamisel rühmadena peab põllumajandustootja vältima erinevate rühmade ühendamist ja uute loomade viimist väljakujunenud rühma. Kui searühmade ühendamine on siiski vajalik, tuleb seda teha võimalikult noores eas sigadega, võimalusel enne nende võõrutamist või hiljemalt nädal aega pärast seda. Ülemäärase kisklemise ärahoidmiseks peab tagama sigadele põhu või muu sobiva tuhnimismaterjali, mis ei tohi olla kahjulik sigade tervisele. Rühmadena pidamisel peab põllumajandustootja tuvastama sigade normaalse käitumise piire ületava kisklemise põhjuse ja kasutusele võtma meetmed selle ärahoidmiseks. Eriti agressiivsed sead ja ründamise ohvriks sattunud sead tuleb rühmast eraldada. Sigade rühmade ühendamisel on sigadele rahustite manustamine lubatud üksnes veterinaararsti ettekirjutusel.

(Põllumajandusministri määrus nr 80 § 4 lg 1–5)

- **KM 17 NÕUE 2:** Kui sigade pidamisel rühmasulus kasutatakse betoonrestpõrandat, peab selle avade laius olema: põrsaste puhul kuni 11 mm, võõrdepõrsaste puhul kuni 14 mm, nuumsigade puhul kuni 18 mm ning seemendatud nooremiste ja emiste puhul kuni 20 mm. Restpõranda ribide laius peab olema: põrsaste ja võõrdepõrsaste puhul vähemalt 50 mm ning nuumsigade, seemendatud nooremiste ja emiste puhul vähemalt 80 mm. Restpõranda ehitus peab välistama sigade jalgade vigastumise ning sõrgade restpõrandasse kinnijäämise.

(Põllumajandusministri määrus nr 80 § 12 lg 2, 3)

- KM 17 NÕUE 3:** Sigade pidamisel rühmasulus on sulu põrandapinna minimaalne suurus sea kohta, välja arvatud seemendatud nooremised ja tiined emised, järgmine: kuni 10 kg: 0,15 m²; 10–20 kg: 0,20 m²; 20–30 kg: 0,30 m²; 30–50 kg: 0,40 m²; 50–85 kg: 0,55 m²; 85–110 kg: 0,65 m²; üle 100 kg: 1 m². Alates nelja nädala möödumisest seemendamisest kuni arvatavale poegimisele eelneva nädala alguseni tuleb nooremiseid ja emiseid pidada eraldi rühmana. Iga seemendatud nooremise ja tiine emise kohta peab olema vastavalt 1,64 m² ja 2,25 m² vaba põrandapinda. Kui nooremiseid ja emiseid peetakse rühmana, kuhu kuulub vähem kui kuus looma, peab rühmasulu põrandapind olema 10% võrra suurem, rühmas kuhu kuulub 40 või enam looma, võib põrandapind olla 10% võrra väiksem. Emiste ja nooremiste pidamiseks kasutatava rühmasulu küljepikkus peab olema vähemalt 2,8 m, alla kuue emise rühmas pidamisel peab sulu küljepikkus olema vähemalt 2,4 m. Alla kümne nooremise ja emise pidamisel võib neid pidada üksiksulgudes, kus neil on võimalus end takistusteta ringi pöörata. Nooremiste ja emiste lõas pidamine on keelatud.

(Põllumajandusministri määrus nr 80 § 7 lg 1–6, § 14)

- KM 17 NÕUE 4:** Mittemetavatele tiinetele nooremistele ja emistele tuleb nälja kustutamiseks ja närimisvajaduse rahuldamiseks anda piisav kogus mahukat või kiudaineterikast sööta ning energiasööta. Nädal enne arvatavat poegimist tuleb poegimissulgu paigutatud nooremisele või emisele anda sobivat pesamaterjali, välja arvatud juhul, kui see ei ole sönniku eemaldamise süsteemi tõttu tehniliselt teostatav. Pörsastel peab poegimissulus olema ilma augustuseta, mati või kohase allapanuga kaetud magamisala, kuhu kõik pörsad mahuvad samaaegselt lamama. Pörsaid ei tohi emisest võõrutada varem kui 28 päeva vanuselt. Pörsaid võib võõrutada kuni seitse päeva varem, kui see on vajalik emise või pörsaste tervise ja heaolu tagamiseks või tootmistehnoloogia eripära tõttu.

(Põllumajandusministri määrus nr 80 § 8 lg 1, 4; § 16 lg 6, § 9 lg 1)

- **KM 17 NÕUE 5:** Kuldi sulg peab olema paigutatud ja ehitatud nii, et see võimaldaks kuldil end vabalt ringi pöörata, samuti kuulda, haista ja näha teisi sigu. Kuldi sulu suurus peab olema vähemalt 6 m². Kui sama sulgu kasutatakse ka paaritamiseks, peab sulu suurus olema vähemalt 10 m². Sulus ei tohi olla liikumist takistavaid objekte.

(Põllumajandusministri määrus nr 80 § 6 lg 1, 2)

- **KM 17 NÕUE 6:** Sigade suhtes rakendada lubatud veterinaarsed menetlused on:
  - 1) kuni seitsme päeva vanuse põrsa silmahammaste lõikamine,
  - 2) kuldi kihvade lühendamine,
  - 3) saba lõikamine,
  - 4) sea kastreerimine meetodil, mis ei põhjusta kudede rebenemist,
  - 5) väliaedikus peetava kuldi kärsa rõngastamine.

Kuni seitsme päeva vanuse põrsa silmahammaste lõikamist, kuldi kihvade lühendamist ja saba lõikamist on lubatud rakendada üksnes teiste sigade tervise ja heaolu huvides, kui neil esineb vigastusi kõrvadel, sabadel või udaral.

Tiinetele nooremistele ja emistele tuleb vajaduse korral teha sise- ja välisparasiitide tõrjet.

(Põllumajandusministri määrus nr 80 § 7 lg 8; § 18 lg 1, 2)

KM 18: põllumajandusloomade kaitse

Põllumajandusloom loomakaitseseaduse tähenduses on loomsete saaduste tootmise eesmärgil peetav ja aretatav loom, sh hobuslane. Loomakaitseseaduse nõuded kehtivad kõikide põllumajandusloomade pidamisele, sh neile põllumajandusloomadele, kelle pidamiseks ei ole eraldi määrust kehtestatud. Nõuded veiste, vasikate, sigade, kitsede ja lammaste, kanade, broilerite ja karusloomade pidamiseks on kehtestatud põllumajandusministri määrustega.

- **KM 18 NÕUE 1:** Põllumajanduslikel eesmärkidel peetava või aretatava looma pidaja peab loomale võimaldama vastavalt looma liigile ja eale kohases koguses sööta ja joogivett. Põllumajandusloom peab iga päev saama eale kohases koguses ja füüsilisi tarbeid rahuldavat sööta ja pääsena takistamatult sööma. Loomadel peab olema vaba juurdepääs puhtale joogiveele. Söötmise ja jootmise vahendid peavad olema paigutatud selliselt, et sööda ja vee saastumise oht oleks võimalikult väike.

(Loomakaitseseadus § 3 lg 2 p 1; põllumajandusministri määrused: nr 90 § 16 lg 1, 2, 3, 5; nr 80 § 16 lg 1–4, § 17 lg 2; nr 91 § 12 lg 1, 2, 3, 4; nr 78 § 9 lg 1, § 10 lg 1, 2, 4; nr 59 § 8; nr 84 § 8; nr 88 § 13)

Veis peab iga päev saama eale kohases koguses koresööta. Veiste rühmas pidamise korral peab söödasõim olema paigutatud nii, et kõik loomad pääseksid takistamatult sööma.

Vasikaid tuleb sööta vähemalt kaks korda päevas. Kui vasikad on ühissulus ja neid ei söödeta vabalt ega automaatsel söötmissmeetodil, siis peavad kõik vasikad pääsena sööma samaaegselt.

Sigu tuleb sööta vähemalt üks kord päevas. Kui sigu ei söödeta vabalt või automaatsel söötmissmeetodil, siis peavad kõik sead pääsena sööma samaaegselt. Üle kahe nädala vanused sead peavad saama puhtast joogivett vastavalt vajadusele.

Lammastel/kitsedel peab olema juurdepääs söödale selliste vaheaegadega, mis vastavad tema füsioloogilistele vajadustele. Lamba ja kitse pidamise ruumis peab söötiskoht olema paigaldatud nii, et see oleks kõigile loomadele kättesaadav ega kujutaks ohtu looma tervisele. Pidev ligipääs puhtale veele peab loomale olema tagatud alates esimesest elunädalast.

- **KM 18 NÕUE 2: Põllumajanduslikel eesmärkidel peetava või aretatava looma pidaja peab loomale võimaldama vastavalt looma liigile ja eale sobiva mikrokliima ja ruumi või ehitise, mis rahuldab liigile iseloomulikke liikumisvajadust ja muu looma terviseks ja heaoluks vajalikku.**

2.1. Põllumajanduslooma pidamise ruumis või ehitises peab olema piisavalt ruumi, et loomal oleks võimalik takistamatult süüa, juua, maha heita, lamada ja üles tõusta ning jäsemeid välja sirutada. Loomapidamisel on keelatud kasutada vahendeid ja seadmeid, mis võivad looma vigastada. Loomapidamise ruum või ehitis peavad olema sellisest materjalist, mida on kerge puhastada ja desinfitseerida ning mis ei ole kahjulik looma tervisele.

2.2. Põllumajanduslooma pidamise ruumi või ehitise õhuvahetus peab tagama, et ruumi suhteline õhuniiskus, temperatuur, tolmu- ja gaasisaldus püsivad tasemel, mis ei kahjusta looma tervist. Põllumajanduslooma ei tohi pidada alaliselt pimedas. Looma pidamise ruum või ehitis peab olema piisavalt valgustatud kas loomuliku valguse või kunstliku valgustusega. Sigadel peab kunstliku valgustuse tugevus olema minimaalselt 40 lx. Võimalus peab olema kasutada ööpäev läbi lisavalgusallikat, et vajaduse korral kontrollida looma heaolu ja tervist. Sigade pidamise ruumis või ehitises ei tohi tekitada äkilist müra ja tuleb vältida pidevat mürataset, mis ületab 85 dBA.

2.3. Väljas peetavaid loomi tuleb kaitsta looma tervist ähvardavate ohtude eest ja loomadele tagada võimalus varjuda. Väliaedik ja karjamaa peavad olema looma tervisele ohutud, piirdeaed tuleb hoida korras ja teravad esemed eemaldada. Loomale mittedobivate ilmastikutingimuste korral tuleb loomi nende eest kaitsta või mitte lasta karjamaale.

(Loomakaitseeadus § 3 lg 2 p 3, 4, lg 3; põllumajandusministri määrused: nr 59 § 3 lg 3 p 1, § 3 lg 6, § 4 lg 3, 4, § 9; nr 78 § 5 lg 1, 2, § 2¹, § 6; nr 80 § 10 lg 1, 5, § 11 lg 1, § 13 lg 2, § 15 lg 1, 2; nr 84 § 5 lg 1, § 6; nr 88 § 5 lg 1, § 7 lg 1, 3, § 5 lg 5; nr 90 § 3 lg 1, 3, § 7 lg 3, § 15 lg 1, 4; nr 91 § 3 lg 1, § 7 lg 1, § 6 lg 3, § 7 lg 5, § 11 lg 3, 5)

Mittedobivateks ilmastikutingimusteks loetakse liigne kuumus ja külm, tugev päikesepaiste, päevi kestev vihma-, lume- või rahesadu, mille eest loomal ei ole võimalik varjuda.

Varjumisvõimaluseks talvisel ajal võib lugeda looduslikku või tehislukku varjualust, kuhu kõik loomad korraga varju mahuvad ja kus maapind on lumevaba. Selleks võib olla hoone või ehitis, kus kasutatav materjal ei tohi looma vigastada ega hirmutada (nt tuule käes pekslev kile) ega olla loomale kahjulik. Varjualune peab olema tugev ja vastu pidama ka suurematele tuulehoogudele. Varjumisvõimaluseks võib lugeda ka näiteks tihedat kuusenoorendikku, kus maapind on talvisel ajal lumevaba.

Suvisel ajal on varjumisvõimaluse juures kõige olulisem katuse olemasolu, mille all loomad saavad varjuda otsese päikese kiirguse eest. Samuti võib suvel varjumisvõimaluseks lugeda looduslikku võsa või metsatukka, mis pakub kaitset päikese kiirguse ja vihma või rahe eest.

Näiteks mugavaks lugemiseks peetakse sobivaks 300–400 lx. Ketassae müratase on u 100 dBA.

- **KM 18 NÕUE 3: Põllumajanduslooma tervist ja heaolu tuleb kontrollida nii sagedasti, kui seda on vaja välditavate kannatuste ärahoidmiseks.**

Sellise põllumajanduslooma tervist ja heaolu, kelle suhtes kohaldatakse intensiivset loomapidamist, tuleb kontrollida vähemalt üks kord päevas. Siseruumis peetava vasika tervist ja heaolu kontrollitakse vähemalt 2 korda päevas. Broilerite tervist ja heaolu kontrollitakse vähemalt 2 korda päevas. Haigestunud või vigastatud loom peab saama asjakohast ravi. Vajaduse korral eraldatakse haige või vigastatud loom teistest loomadest, paigutades ta eraldi ruumi, kus on kuiv allapanu.

(Loomakaitseeadus § 3 lg 2 p 2, lg 3¹, 3²; põllumajandusministri määrused: nr 78 § 4 lg 1; nr 80 § 5 lg 1; nr 90 § 2 lg 1; nr 91 § 2 lg 1; nr 59 § 7 lg 1; nr 84 § 4 lg 1; nr 88 § 3 lg 1)

Intensiivne loomapidamine loomakaitseeaduse tähenduses on loomade pidamine sellise loomkoormusega, sellistes tingimustes või sellisel tootmistasemel, mille puhul looma tervis ja heaolu sõltuvad inimese sagedasest hooldusest.

- KM 18 NÕUE 4:** Intensiivses loomapidamises kasutatavaid tehnilisi seadmeid tuleb kontrollida vähemalt üks kord päevas ning avastatud viga tuleb parandada võimalikult kiiresti. Kui viga ei saa võimalikult kiiresti parandada, tuleb viivitamata rakendada looma tervist ja heaolu kaitsvaid ajutisi meetmeid. Põllumajanduslooma pidamisel sundventilatsiooniga ruumis tuleb tagada asjakohane varusteem, et tagada piisav õhuvahetus looma tervise ja heaolu säilitamiseks süsteemirikke korral, ning riketest märkuandev häiresüsteem.

(Loomakaitseseadus § 3 lg 3³; põllumajandusministri määrused: nr 78 § 2 lg 3; nr 90 § 4 lg 1, 3, 4, § 7 lg 4; nr 80 § 11 lg 2; nr 91 § 4 lg 1, § 6 lg 4; nr 59 § 4 lg 2; nr 84 § 7 lg 2; nr 88 § 6 lg 3, 4, § 7 lg 2)

- KM 18 NÕUE 5:** Keelatud on loomale kannatusi põhjustav aretustegevus ja muu sarnaste tagajärgedega tegu, mis ei ole tingitud looma ravimisest, muust veterinaarsest menetlusest ega hädaolukorrast. Keelatud on operatsioonid ja muud veterinaarsed menetlused, mis muudavad looma välimust ja mida ei tehta ravi eesmärgil. Keelatud on loomade kastreerimine pikaajset valu põhjustaval kudede nekroosi tekitaval viisil.

(Loomakaitseseadus § 4 lg 1, § 9 lg 1, 2)

Kannatusi põhjustav aretustegevus on aretustegevus, mis võib kahjustada looma üldseisundit. Näiteks aretustegevuse tulemusel looma kaal suureneb (suurem piimatootlikkus), aga jalgade olukord võib halveneda; nõrk sõrgats, millega kaasnevad tugiaparaadi probleemid.

Lubatud on järgmised veterinaarsed menetlused: loomade kastreerimine, steriliseerimine, nudistamine, sõrgade ja kapjade lõikamine, loomade tätoveerimine ning mikrokiipimine, põrsaste hammaste ja sabade lõikamine, pullidele ninarõnga panemine, tibude nokkade lõikamine, väliaedikutes peetavate kultide kärssade rõngastamine.

Põrsaste sabasid on lubatud lõigata üksnes juhul kui see on veterinaararsti otsuse kohaselt nende tervise ja heaolu tagamiseks vältimatult vajalik.

Keelatud on loomade kastreerimine pikaajset valu põhjustaval kudede nekroosi tekitaval viisil, st kummirõnga kasutamine.

Nõuetele vastavuse küsimustik

Alates 2012. aastast tuleb nõuetele vastavusega seotud toetuste taotlejatel koos taotlusvormi PT50 esitamisega täita ja esitada ka nõuetele vastavust puudutav küsimustik, mis on põllumajandusministri 24. märtsi 2010. a määruse nr 36 "Ühtse pindalatoetuse, põllumajanduskultuuri ja heinaseemne täiendava otsetoetuse saamise nõuded ning toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise kord ning täiendava otsetoetuse toetusõiguse üleandmisest teavitamise kord" lisa 2. Küsimustiku kehtestamise aluseks on Euroopa komisjoni (EÜ) määruse nr 1122/2009 artikkel 8, mille kohaselt põllumajandustootja annab makseasutusele teada tema puhul rakendatavate nõuete ja standardite identifitseerimiseks vajalikud tegurid. Saadavad andmed on vajalikud iga taotleja puhul nõuete kohaldumise määramiseks.

Vastata tuleb järgnevatele küsimustele:

- kasutan põllumajandusmaa niisutamiseks põhjavett rohkem kui 5 m³ või pinnavett rohkem kui 30 m³ ööpäevas; minu valduses on üle 3 m³ mahutavusega naftasaadusehitis;
- kasutan reoveesetet; kasutan mineraalväetist;
- hoian sõnnikut sõnnikuhoidlas ja/või aunades;
- kasutan taimekaitsevahendeid; tegelen loomsete esmatoodete (toorpiim, muna, mesi) tootmise ja turustamisega;
- tegelen mitteloomsete esmatoodete (teravili, köögivili) tootmise ja turustamisega.

Küsimustiku täitmisel tuleb jaatava vastuse korral märkida lahtrisse „X“ ning eitava vastuse korral jätta lahter täitmata.

Põllumajandusministeerium

Lai tn 39 / Lai tn 41 15056 Tallinn. Tel 625 6101

pm@agri.ee

www.agri.ee/nouetele-vastavus

Põllumajanduse Registrate- ja Informatsiooni Amet (PRIA)

Narva mnt. 3, 51009 Tartu. Tel 737 1200

pria@pria.ee

http://www.pria.ee/et/oluline-info/vaade/nouetele_vastavus/nouetele_vastavus/

Keskkonnainspeksioon

Kopli 76, 10416 Tallinn. Tel 696 2236

valve@kki.ee

www.kki.ee

Veterinaar- ja Toiduamet

Väike-Paala 3, 11415 Tallinn. Tel 605 1710

vet@vet.agri.ee

www.vet.agri.ee

Põllumajandusamet

Teaduse 2, 75501 Saku, Harjumaa. Tel 671 2602

pma@pma.agri.ee

<http://www.pma.agri.ee>

Keskkonnaamet

Narva mnt 7a, 15172 Tallinn. Tel 627 2193

info@keskkonnaamet.ee

www.keskkonnaamet.ee

Nõuetele vastavuse veebileht

<http://www.pikk.ee/valdkonnad/nouetele-vastavus>